

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
Τακτικού καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας
Διευθυντοῦ τοῦ Ἐργαστηρίου Πειραματικῆς Ψυχολογίας

Η ΕΠΙΒΑΛΛΟΜΕΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Ἐφ' ὅσον ἡ Πολιτεία, ὡς φαίνεται, σοβαρῶς ἐσκέφθη τὴν ἀπὸ δεκαετηρίδων ἀναμενομένην μεταρρυθμίσιν τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, καθῆκον ἔχουмен πάντες οἱ Ἕλληνες νὰ βοηθήσωμεν εἰς τὸ ἐθνοσωτήριον τοῦτο ἔργον, ἰδίᾳ δὲ οἱ εἰδικοί ἐξ ἡμῶν.

Ἀπὸ τοιαύτης σκέψεως ὁρμώμενοι ἐθεωρήσαμεν ὑποχρέωσιν ἡμῶν νὰ φέρωμεν εἰς φῶς τὰς κατὰ τὰς πολυώρους συνεδρίας ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀνακοινωθείσας γνώμας ἡμῶν, ἐπαρκῶς, ὑποθέτομεν, δικαιολογουμένας καὶ ἐπωφελεῖς καὶ διὰ τοὺς πολιτικούς καὶ διὰ τοὺς ἐκπαιδευτικούς καὶ διὰ πάντα πονοῦντα τὴν Ἑλληνικὴν Νεότητα καὶ τὸ Ἔθνος.

Ἡ ἀπὸ τοῦ 1911 καὶ 1932, ὁπότε ἐπεχειρήθη ἡ ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Ἑθνους μεταρρυθμίσις τῆς Παιδείας, γοργῇ ἐξέλιξις καὶ μεταβολῇ τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ὅλου πολιτισμοῦ μας καὶ αἱ ἐξ αὐτῆς ἐπελθούσαι μέγισται ἀνάγκαι, ἐπιβάλλουν τὴν ταχεῖαν ἀναπροσαρμογὴν τῆς παιδείας ὥστε αὕτη νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἐπιτακτικωτάτας ἀνάγκας αὐτῆς τοῦ παρόντος καὶ τοῦ προσεχοῦς μέλλοντος.

Καὶ εἶναι αἱ ἀνάγκαι αὗται παντοῖαι, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ὑγείαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὴν ἑλληνικὴν οἰκογένειαν, τὸν οἰκονομικὸν βίον, τὸν πολιτικὸν βίον καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος, τὴν χρονικὴν διάρκειαν ἐργασίας καὶ ἀναπαύσεως, τὸν θρησκευτικὸν καὶ ἡθικὸν βίον, τὸν μαθητικὸν πληθυσμόν, τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἀγωγῆς, τὴν νεοελληνικὴν νοοτροπίαν, τὸν πολιτισμὸν τοῦ Ἑλλήνος τῆς σήμερον¹ καὶ τὸν Ἑλληνα Διδάσκαλον καὶ ἀναμορφωτὴν μικρᾶς καὶ μεγάλης Κοινωνίας.

Ἡ ἀναπροσαρμογὴ αὕτη τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας δέον κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν νὰ ἐπεκταθῇ ἐπὶ τῶν κάτωθι :

1. Βλ. Γ. Σακελλάριου, Τὰ σημερινὰ προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαίδευσως, τόμ. Α' Προβλήματα τῆς Μέσης ἐκπαίδευσως, Ἀθῆναι 1929.

1. **Διοίσεις τῆς ἐκπαιδεύσεως.** Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῆς *Διοικήσεως* τῆς ἐκπαιδεύσεως, διότι αὕτη ἀποτελεῖ τὸν « ἐγκέφαλον » ἐξ οὗ κατευθύνεται ἡ ὅλη παιδεία τοῦ Ἑθνους. Ὅταν δ' ὁ ἐγκέφαλος οὗτος ὑγιαίνει, τότε καὶ ἡ ἐκπαίδευσις καὶ ἡ μόρφωσις τοῦ Ἑθνους ὑγιαίνει, τοῦναντίον δὲ ἡ ἐκπαίδευσις νοσεῖ, ὅταν ἡ Διοίσεις νοσῇ.

Ὅποια ἡ ἐπιβαλλομένη διοίσεις τῆς ἐκπαιδεύσεως ; Ἡ ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου συγκεντρωτικὴ διοίσεις τῆς παιδείας καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς συγκεντρωτικὴ γραφειοκρατία.

Ἡ ἀντίθετος πρὸς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τῆς χώρας, τὸ βασιζόμενον ἐπὶ τῆς ἀποκεντρώσεως καὶ αὐτοδιοικήσεως, διοίσεις καὶ λειτουργία τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Ἡ οὐχὶ σπανίως ἀποτελεμάτωσις εἰς τὸ κέντρον τῶν ζητημάτων τῶν μακρῶν αὐτοῦ σχολείων.

Ἡ μέχρις ἐξευτελισμοῦ πολλάκις τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν ταπεινωσις εἰς τοὺς διαφόρους κομματάρχας καὶ πολιτικοὺς πρὸς λύσιν τῶν ἐκπαιδευτικῶν καὶ τῶν ἀτομικῶν τῶν προβλημάτων (διορισμοῦ, μεταθέσεως, προαγωγῆς κλπ.).

Ἡ ἔλλειψις ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀμίλλης πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰς διαφόρους ἐκπαιδευτικὰς περιφερείας, ἐπιβάλλουν ἐπιτακτικώτατα τὴν ἀπὸ τοῦ κέντρον ἀπελευθέρωσιν τῆς παιδείας, τιθεμένης ὡς *μονάδος* ἐκπαιδευτικῆς τῆς *Νομαρχιακῆς περιφερείας*, ἢ τῆς Γενικῆς ἐπιθεωρήσεως τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Αἱ ἀποκεντρούμεναι καὶ αὐτοδιοικούμεναι αὗται ἐκπαιδευτικαὶ περιφέρειαι θὰ ἐξαρτῶνται καὶ θὰ κατευθύνωνται ἐκ τοῦ κέντρον, *μόνον εἰς τὰς γενικωτάτας ἀρχὰς τῆς παιδείας* καὶ θὰ ἀφίενται ἐλευθεραὶ μὲ τὸν Διευθυντὴν αὐτῶν καὶ τὸ Νομαρχιακὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον, εὐρυνόμενον τῇ συμμετοχῇ ἐπιλέκτων μελῶν τῆς κοινωνίας (καὶ τοῦτο πρὸς σύνδεσιν αὐτῆς μετὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων), νὰ προσαρμόσωσι τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς περιφερείας τῶν ἀναλόγως τῶν εἰς αὐτὰς ἀναγκῶν.

Οὕτω καὶ τὰ ἀνωτέρω ἐλαττώματα τῆς διοικήσεως βαθμηδὸν θὰ ἐκλείψωσι καὶ οἱ παντὸς εἶδους πολιτευόμενοι θὰ ἀπαλλαγῶσι τοῦ ὄχλου τῆς « μεσιτείας » τῶν πρὸς τοὺς διαφόρους Ὑπουργοὺς ὑπὲρ τῶν « προστατευομένων » τῶν διδασκάλων, καὶ οἱ ἀριστεῖς ἐξ αὐτῶν εἰς ἐκάστην περιφέρειαν ἐλευθέρως θὰ δύνανται νὰ ἀμιλλῶνται πρὸς ἄλλων περιφερειῶν λειτουργούς, ὅχι μόνον πρὸς ἀνταπόκρισιν εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν σχολείων τῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀναγέννησιν καὶ ἀναμόρφωσιν τῆς ὅλης κοινωνίας τῆς περιφερείας τῶν, πρᾶγμα, ὅπερ εἶναι ἔργον τῶν καθηγητῶν καὶ διδασκάλων κυρίως τοῦ Ἑθνους. Ἐπὶ πλέον δὲ τὸ Νομαρχιακὸν τοῦτο Συμβούλιον ἐφορεῖον τῆς ὅλης ἐκπαιδεύσεως τῆς περιφερείας καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν σχολείων καὶ ἔτι περισσότερον τῶν διδασκάλων, οἰκονομικὰς τε καὶ πνευματικὰς θὰ δύνανται

νὰ θεραπεύη, καὶ τὸ ἔμφυχον ὕλικόν τῆς παιδείας νὰ ἀμείβῃ καὶ νὰ παρωθῇ καὶ πρὸς ἀνάτασιν καὶ διαρκῆ πρόοδον νὰ βοηθῇ.

2. Ἡ ἔνεκα τῶν κατὰ γεωμετρικὴν πρόοδον αὐξανομένων ἐφευρέσεων γοργή μεταβολὴ καὶ ἐξέλιξις τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ὅλου πολιτισμοῦ μας, ἐπιβάλλει τὴν κατὰ δεκαετίαν τοῦλάχιστον, καὶ οὐχὶ μετὰ ἡμισυν σχεδὸν αἰῶνα, ἐπὶ τῇ βάσει δὲ στατιστικῶν δεδομένων ἐπιστημονικὴν ἀναπροσαρμογὴν τῆς παιδείας συμφώνως πρὸς τὰς παρουσιαζομένας ἐξ αὐτῆς ἀνάγκας. Ἡ αὕτη ταχεῖα μεταβολὴ ἐπιβάλλει καὶ ὁμοίομορφον συντονισμόν ἐνιαίως ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς, κατευθυνομένης ὑπὸ *μονίμου ὑφυπουργοῦ* τῆς παιδείας, *ἐκπαιδευτικοῦ πείρας*, ἀδιαβλήτου κατὰ τὸ ἦθος καὶ πολιτικῶς ἀχρωματίστου. Οὗτος, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου, οὗτινος τὰ μέλη θὰ ἀναλάβωσι τὴν ἐποπτεῖαν καὶ καθοδήγησιν ὁρισμένων ἑκαστον ἐκπαιδευτικῶν περιφερειῶν, θὰ κατευθύνῃ τὴν ὅλην ἐκπαιδευτικὴν πολιτικὴν ἐν ταῖς γενικωτάταις αὐταῖς γραμμαῖς.

Ἡ ὑπαρξὶς τοῦ μονίμου τούτου ὑφυπουργοῦ ἐπιβάλλεται ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι, ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν ὅτι καθ' ὅλην τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεώς του, τὸ ὕψιστον Ὑπουργεῖον, τὸ τῆς Παιδείας, σπανίως ἠτύχησε νὰ ἔχῃ Ὑπουργὸν ἐκπαιδευτικόν. Κατὰ κανόνα δὲ πολιτικοὶ τυχόντες τοῦ πτυχίου τῆς νομικῆς ἀνῆλθον εἰς τὸν ὑπουργικὸν τοῦτον θῶκον.

Ὁ Ὑφυπουργὸς οὗτος, καθ' ἑκαστον ἔτος καὶ δὴ κατὰ τὸ θέρος, θὰ προεδρεύῃ συνεδρίου τῶν Διευθυντῶν τῆς παιδείας καὶ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου πρὸς γνῶσιν τῶν ἐκασταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀναγκῶν καὶ συντονισμόν τοῦ ὅλου ἔργου τῆς παιδείας, εἰσηγούμενος εἰς τὸν Ὑπουργὸν καὶ τὴν Κυβέρνησιν τὰ ληπτέα ἐκάστοτε νομοθετικὰ μέτρα πρὸς βελτίωσιν τῆς παιδείας.

3. Ἡ φιλοσοφία τῆς ἑλληνικῆς παιδείας δέον νὰ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸν ἑλληνικὸν καὶ χριστιανικὸν πολιτισμόν, τὰς ἑλληνικὰς παραδόσεις καὶ τὴν μακραίωνα καὶ ἔνδοξον ἱστορίαν μας, ἐν συσχετίσει πρὸς τὸν πραγματισμόν καὶ τὰς ὕλικας ἀνάγκας τῆς χώρας. Τοιαύτη δὲ φιλοσοφία εἶναι ὁ ἰδεαλισμός, ἡ ἰδεαλιστικὴ φιλοσοφία περὶ κόσμου καὶ βίου. Δι' αὐτῆς τὰ μάλιστα ἡ Ἑλλὰς ἐμεγαλουργήσῃ καὶ ἱδρυσῇ τοὺς δύο πολιτισμούς της καὶ ἐδίδαξῃ καὶ διδάσκει τὴν ὅλην ἀνθρωπότητα, ὁ δὲ ἄνθρωπος γενικώτερον δι' αὐτῆς ὑψοῦται πρὸς τὴν «θεάν τῶν ἄνω» (ἵνα μεταχειρισθῶμεν τὴν φράσιν τοῦ Πυθαγόρου καὶ τοῦ Πλάτωνος), τὴν ἁρμονίαν, τὸ κάλλος, τὸν ρυθμόν, τὴν τάξιν, τὸν κόσμον τοῦ Σύμπαντος, τὴν *Θεότητα* δηλονότι, πρὸς τὴν ὁποίαν δύναται νὰ τείνῃ πρὸς ἑξομοίωσιν.

4. Κύριος σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς ἐπομένως πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ μόρφωσις τοῦ ἀτόμου εἰς *ἡθικὴν προσωπικότητα*, μόνην ἱκανὴν ὥστε καὶ αἱ τρεῖς ψυχικαὶ ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου ἦτοι ἡ διανοητικὴ, ἡ βουλευτικὴ καὶ ἡ συναισθηματικὴ ἐν συνόλῳ νὰ καλλιεργῶνται, καὶ ὁ ἄνθρωπος « *ἀναθρῶν* », κατὰ τὴν κυριολεκτικὴν σημασίαν τῆς λέξεως, νὰ κανονίξῃ τὸν βίον συμφώνως πρὸς τὰς ἀμεταβλήτους καὶ αἰωνίου κύρους ἀξίας καὶ τὴν θείαν ἐν ἑαυτῷ μοῖραν, διάγων ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς τοὺς ἄλλους συνανθρώπους του. Ὁ ἀτομικὸς, μορφωτικὸς οὗτος σκοπὸς εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς, τὸν ὁποῖον ὁ Πυθαγόρας καὶ ὁ Πλάτων ἐκήρυξαν καὶ βραδύτερον ὁ Κομῆνιος καὶ ὁ Πεσταλότση. Καὶ θὰ ἡδύνατο ὁ σκοπὸς οὗτος νὰ εἶναι ὁ μόνος ἐν τῇ ἀγωγῇ τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς νεότητος, ἂν ἡ σημερινὴ κοινωνία ἦτο στατικὴ καὶ ἀνεξέλικτος ἢ ἂν βραδύτατα μετεβάλλετο.

5. Ἄλλ' εἰς μίαν κοινωνίαν, ὡς ἡ σημερινή, διαρκῶς καὶ γοργῶς μεταβαλλομένην καὶ ἐξελισσομένην πρὸ τῶν ὁμμάτων ἡμῶν κατὰ γεωμετρικὴν, ὡς εἶπον, πρόοδον (πρβ. τὴν ἐπίδρασιν μόνον μιᾶς ἐφευρέσεως, τοῦ *ραδιοφώνου* εἰς τὴν ἀπὸ δεκαετίας ἐξέλιξιν τῆς κοινωνίας)¹ τὸ ἄτομον δὲν ἀρκεῖ νὰ καταστῇ ἀτομικῶς ἐπαρκές, ὀφείλει νὰ καταστῇ καὶ *κοινωνικῶς* ἐπαρκές, δυνάμενον νὰ συμβάλλῃ εἰς τὴν ἐξέλιξιν καὶ πρόοδον τῆς κοινωνίας. Διότι ἀτομικὴ ἀνάπτυξις ἄνευ ἀσχίσεως εἰς κοινωνικὴν ὑπηρεσίαν, ὅχι μόνον δύναται νὰ μὴ εἶναι ἐπωφελής, ἀλλ' οὐχὶ σπανίως καὶ καταστρεπτικὴ. Διὰ τοῦτο ἡ ἀγωγή ὀφείλει, παρὰ τὸν ὡς ἄνω ἀτομικὸν σκοπὸν, δι' οὗς λόγους ἀλλαχοῦ πραγματευόμεθα², νὰ παρασκευάζῃ τοὺς τροφίμους ἀπὸ τοῦ σχολείου καὶ δὴ καὶ τῆς Μέσης Παιδείας ἱκανοὺς καὶ διὰ τὴν *ζωὴν*, ἱκανοὺς νὰ ἐκμανθάνωσι τὸν τρόπον τῆς συμμετοχῆς καὶ προσαρμογῆς αὐτῶν εἰς τὴν σύγχρονον ἐκπολιτιστικὴν δημιουργίαν καὶ *ζωὴν* τῆς κοινωνίας καὶ νὰ ἀποκτιῶσι τὰ μέσα, δι' ὧν αὕτη εἶναι δυνατόν νὰ προάγεται καὶ νὰ βελτιώνεται.

6. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἕλλην ἔφηβος ζῇ ἐν *πολιτεύματι δημοκρατικῷ* καὶ ὀφείλει αὐτὸς νὰ λαμβάνῃ τὴν πρωτοβουλίαν εἰς τὰ προβλήματα τῆς πολιτικῆς του ζωῆς καὶ νὰ φέρῃ αὐτὸς τὰς εὐθύνas καὶ ὅχι εἰς τὴν ὀλίγοι (οἱ ἐκάστοτε πολιτικοὶ τοῦ τόπου), ἔχει ἀνάγκην καὶ *πολιτικῆς* μορφώσεως εἰς τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις του πρὸ παντός, ἵνα ἐπιτελῇ εὐσυνειδήτως τὸ καθήκον του, ὡς συνεγγραζόμενος ἄνθρωπος, ὡς ἀρχόμενος ἢ ἀρχῶν πολίτης καὶ νὰ μετέχῃ ἐπωφελῶς ὡς μέλος τῶν διαφόρων κοινωνικῶν ὁμάδων ἀσκούμενος εἰς τὸ « *ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι μετὰ λόγου* » εἰς τὴν αὐτοδιοικου-

1. Βλ. Γ. Σακελλάριον, Κοινωνιολογία, Β' ἐκδ., σελ. 280 - 289.

2. Βλ. Γ. Σακελλάριον, Τὰ προβλήματα τῆς Μ. Παιδείας, 1929.

μένην σχολικὴν του κοινότητα καὶ διαφωτιζόμενος δι' εἰδικοῦ μαθήματος πολιτικῆς ἀγωγῆς.

Εἰς τοῦτο, εἰς μὲν τὰς ἀνωτέρας τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου καὶ δὴ εἰς τὴν Ε' τάξιν θὰ διδάσκονται τοιαῦται γνώσεις, οἷον: τὰ καθήκοντα τοῦ Δημάρχου καὶ αἱ ὑποχρεώσεις ἡμῶν: Πῶς θὰ κάμωμεν εὖμορφον τὸ χωρίον μας. Πῶς λειτουργεῖ τὸ ταχυδρομεῖον. Ποῖον τὸ ἔργον τοῦ Νομάρχου, τοῦ ἱερέως κλπ. Εἰς τὴν Γ' τάξιν: Πῶς θὰ πολεμῶμεν τὰς μεταδοτικὰς ἀσθενείας, πόθεν ἔρχεται τὸ νερὸ ποὺ πίνομεν, τὸ γάλα, αἱ τροφαὶ κλπ. Εἰς δὲ τὸ Γυμνάσιον θὰ περιλαμβάνονται αἱ ἀπαραίτητοι γνώσεις περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Συντάγματος, τῶν τριῶν τοῦ κράτους ἔξουσιν, τῆς φορολογίας καὶ τῶν καθιζόντων ὡς πρὸς ταύτας τοῦ πολίτου, τῶν Νοσοκομείων, τῶν Φυλακῶν, τῶν καθιζόντων ἰδιαιτέρως καὶ δικαιωμάτων τοῦ χρηστοῦ πολίτου καὶ ἄσκησις αὐτῶν θὰ γίνεται εἰς τὴν αὐτοδιοικουμένην σχολικὴν των κοινότητα. Ἡ ἐπιτυχὴς τ.ἐ. πολιτικὴ ἀγωγή συνίσταται ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν δικαιωμάτων καὶ καθιζόντων τοῦ πολίτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς ἄσκησιν καὶ ἐπιτέλεσιν τούτων. Καὶ κατὰ μὲν τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Μ. ἐκπαίδευσως θὰ γίνεται μελέτη καὶ ἄσκησις τῶν μαθητῶν εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν των, κατὰ δὲ τὸ τελευταῖον ἔτος θὰ διδάσκεται συστηματικῶς ἴδιον μάθημα στοιχείων Κοινωνιολογίας.

Κατὰ ταῦτα δεύτερος ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς εἶναι ὁ κοινωνικοπολιτικός.

7. Ἐπεὶ δὴ βάσις πρὸς ζωὴν, καὶ δὴ κατὰ κανόνα καὶ ἠθικὴν, εἶναι ἡ οἰκονομικὴ ἐπάρχεια καὶ οἰκονομικὴ εὐημερία, ἀνάγκη ἀπὸ τοῦ σχολείου καὶ δὴ τοῦ τῆς Μέσης παιδείας νὰ προπαρασκευάζεται ὁ Ἕλλην νέος καὶ ἡ Ἑλληνὶς πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπάρχειαν κατόπιν προσανατολισμοῦ καὶ εἰσαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὸ ἀρμόζον εἰς αὐτοὺς ἐπάγγελμα. Τρίτος κατὰ ταῦτα σκοπὸς τῆς ἑλληνικῆς ἀγωγῆς δέον νὰ εἶναι ὁ ἐπαγγελματικός.

Καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι σκοποὶ δέον νὰ ἀποβλέπωσιν εἰς τὸ νὰ καταστήσωσι τὸ ἄτομον οὐ μόνον ἀτομικῶς ἐπαρκές, ἀλλὰ καὶ κοινωνικῶς ἐπαρκές, ἐξυπηρετοῦν καὶ προάγον οὐ μόνον τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλον ἔθνος καὶ μὴ ἀντιτιθέμενον, ἐφ' ὅσον θὰ συνέφερεν εἰς τὸ ἔθνος, εἰς τὴν πραγματάωσιν μίαν ἡμέραν τῆς συμπολιτείας τοῦ ἐνιαίου κόσμου.

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω σαφὲς καθίσταται ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἑλληνικῆς ἀγωγῆς μάλιστα δ' ἐν τῇ Μέσῃ Παιδείᾳ δέον νὰ εἶναι τριπλοῦς: α) ἀτομικός, μορφωτικός, δι' ἀναπτύξεως τοῦ ἐφήβου εἰς ἠθικὴν προσωπικότητα· β) κοινωνικοπολιτικός καὶ γ) ἐπαγγελματικός, ἐξυπηρετῶν τὴν προαγωγὴν τοῦ ἀτόμου, τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ Ἑθνους καί, ἐφ' ὅσον θὰ συμφέρῃ εἰς τὸ Ἑθνος, ἐξυπηρετῶν τὴν ἵδρυσιν καὶ προαγωγὴν τῆς Συμπολιτείας τοῦ ἐνιαίου κόσμου.

Τίνες αἱ ἀπαιτήσεις πρὸς πλήρωσιν τοῦ τριπλοῦ σκοποῦ τούτου τῆς ἑλληνικῆς ἀγωγῆς, θὰ ἴδωμεν περαιτέρω.

8. Ἡ ἐπιβαλλομένη, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, *ιδεαλιστικὴ* φιλοσοφία τῆς ἑλληνικῆς παιδείας πάντοτε μέν, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς τὰς σημερινὰς ἡμέρας τῆς πρὸς τὸν ὕλισμὸν τροπῆς μεγάλης καὶ μικρᾶς κοινωνίας καὶ τοῦ ἀνικανοποιήτου παντὸς σχεδὸν ἐργάτου ἢ ἐργοδότη, ὅσαδήποτε ὕλικά μέσα καὶ ἂν οὗτος ἀποκτήσῃ, ἀπαιτεῖ στοιχειώδη *ιδεολογικὴν φιλοσοφικὴν μόρφωσιν* τῶν μελλόντων ταγῶν τῆς κοινωνίας, οἷοι εἶναι μικροὶ μὲν ταγοί, οἱ ἀπὸ τοῦ Γυμνασίου ἐξερχόμενοι, μεγάλοι δ' ὀδηγοί, οἱ ἀπὸ πασῶν τῶν ἀνωτάτων σχολῶν, μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου. Τοῦτο προϋποθέτει, παρὰ τὰ ψυχία ποὺ παρέχονται εἰς τὴν εἰς τὰ Γυμνάσια ἐν χρήσει ψυχολογίαν¹ περὶ ψυχῆς καὶ τῆς ἀθανασίας αὐτῆς, προϋποθέτει εἰσαγωγὴν στοιχείων τῆς *ιδεαλιστικῆς φιλοσοφίας* περὶ κόσμου καὶ βίου, δι' ἧς νὰ δίδεται ἀπάντησις εἰς τὰ ζωτικώτατα προβλήματα τῆς μελλούσης νὰ ὀδηγήσῃ τὴν κοινωνίαν σημερινῆς νεότητος. Ταῦτα δὲ εἶναι : Ὑπάρχει Θεός; Τίς ἡ ἔννοια αὐτοῦ; Τί εἶναι μακρόκοσμος καὶ ποῖον τὸ νόημά του; Τί εἶναι μικρόκοσμος καὶ ποῖον τὸ νόημά του; Τίς ἡ ἔννοια τοῦ ἀγαθοῦ; Τίς ἡ ἔννοια τοῦ ὑπάρχοντος ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ; Τίς ἡ σχέσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ Σύμπαν; Ὑπάρχει σχεδὸν καὶ σκοπὸς εἰς τὴν φύσιν; ὑπάρχει ψυχὴ; τί ἀπογίνεται αὕτη μετὰ θάνατον; καὶ ἄλλα, περὶ ὧν εἰς τὴν ταπεινὴν μας προσπάθειαν ἀπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ περιοδικοῦ « *Προμηθεὺς* » πραγματευόμεθα (τόμοι 1-6).

9. Δεδομένου ὅτι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἡ ἑλληνικὴ λογοτεχνία, ἀρχαία καὶ βυζαντινὴ, τὴν *ιδεαλιστικὴν φιλοσοφίαν* ἐξυπηρετεῖ, ἀνάγκη αὕτη εὐρέως νὰ πλουτίσῃ τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν τῆς ἑλληνικῆς νεότητος καὶ διη περισσότερον ἄλλων ἔθνων, εἰς πᾶν εἶδος σχολείου τῆς Μέσης ἰδίᾳ ἐκπαιδεύσεως.

Ὁ πλουτισμὸς οὗτος καὶ ἡ μόρφωσις τῶν ψυχῶν τῶν Ἑλληνοπαίδων θὰ ἐνισχυθῇ βαθμιαίως ἀπὸ τῶν ἀνωτέρων τάξεων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου μέχρι τέλους τοῦ Γυμνασίου, τῶν μαθητῶν μελετώντων ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἀρχαίων κειμένων κατὰ κύριον λόγον, καὶ συμπληρωματικῶς κατ' οἶκον ἀπὸ καλῶν μεταφράσεων, αἵτινες θὰ τυγχάνουν ἐγκρίσεως προηγουμένως παρ' εἰδικῶν φιλολόγων καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου. Καὶ λέγω πρῶτον *ἐκκλησιαστικῶν*, διότι ἡ μετάβασις εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν καὶ διὰ τὴν ἐξ αὐτῆς συνάδουσαν εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ἡθικοῦ τῶν χαρακτήρος, δέον νὰ γίνῃ διὰ τῶν πλησιεστέρων καὶ γνωστοτέρων εἰς τὸν ἑλληνόπαιδα, τῶν καλλιστευμάτων δηλ. τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἀκούει εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Δὲν θὰ διδαχθῶσι τοῦ Ξενοφῶντος λοιπὸν

1. Βλ. Γ. Σακελλαρίου - Σ. Παρασκευᾶ, Στοιχεῖα ψυχολογίας, 1957.

πρῶτον οἱ μαθηταὶ μας τὸ « Δαρείου καὶ Παρυσάτιδος », οὐδὲ τοὺς Φιλιππικούς καὶ Ὀλυνθιακοὺς τοῦ Δημοσθένους οἱ Ἑλληνόπαιδες, ἀλλὰ τὰ εἰς ἀρχαίαν γλῶσσαν γεγραμμένα καὶ εὐφραίνοντα τὸν σπουδάζοντα τῆς ἱερᾶς Ὑμνογραφίας καὶ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας τὰ ἀριστουργήματα¹ καὶ τοῦ Χρυσοστόμου τοὺς θείους λόγους πρῶτον, ἀκολούθως δὲ τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Πλούταρχον καὶ τὸν Αἰσχύλον καὶ ἀκόμη καὶ τὸν Πίνδαρον, ὡς εἰς τὰ σχολεῖα τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος ἐγένετο καὶ γίνεται.

Οὕτως ὁ τελειόφοιτος τοῦ Γυμνασίου θὰ δυνηθῇ νὰ ἀποφοιτήσῃ, ἀφοῦ γευθῇ τῶν σπουδαιότερων ἀριστουργημάτων τοῦ πεζοῦ λόγου καὶ τῆς ποιήσεως τῆς τε βυζαντινῆς, ἀρχαίας καὶ νεωτέρας, ὅση εἰς τὴν ἰδεαλιστικὴν ἀντίληψιν τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν συντείνει. Οὕτω καὶ μόνον δυνάμεθα νὰ ὁμιλῶμεν, νομίζομεν, περὶ ἐκπαιδεύσεως ἑλληνικῆς, βασιζομένης ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

10. Ἡ γλῶσσα τοῦ σχολείου. Δεδομένου ὅτι ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι ἀπλῶς ὄργανον πρὸς ἔκφρασιν τῶν σκέψεων ἡμῶν ἢ κατανόησιν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ ὄργανον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς σκέψεως, πᾶν ἰδίωμα γλωσσικὸν πτωχόν, πᾶσα γλῶσσα μὴ ἐσταθιμμένη, γλῶσσα κατ' οὐσίαν ἀνευ γραμματικῆς λόγῳ τῶν πολυαριθμῶν ταύτης ἐξαιρέσεων, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι τὸ ἀπαιτούμενον καὶ ἀναγκαῖον ὄργανον πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς διανοήσεως. Ὁ πλοῦτος τοῦ λεξιλογίου τοῦ αἰτόμου εἶναι κριτήριον καὶ δείκτης τῆς ἐκάστοτε πνευματικῆς του ἀναπτύξεως, διὸ καὶ εἰς τὴν κατάρτισιν τῶν κλιμάκων τῆς ἐνφυτίας ἐν ἑκ τῶν κριτηρίων εἶναι καὶ τὸ τοῦ λεξιλογίου. Κατὰ ταῦτα σκοπὸς τῶν γλωσσικῶν μαθημάτων δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ παροχὴ ἐνὸς οἰουδῆποτε ὀργάνου πρὸς ἐπικοινωνίαν, ἀλλὰ 1^{ον} μὲν ἡ αὔξησις τοῦ λεξιλογίου καὶ τῆς ἱκανότητος πρὸς κατανόησιν τῆς σημασίας αὐτοῦ, 2^{ον} δὲ ἡ ἀκριβολογία περὶ τὴν ἔκφρασιν. Ταῦτα κατορθοῦνται διὰ καλλιέργειας τοῦ εἰς ἐκάστην ἡλικίαν ἀναλόγου γλωσσικοῦ πλούτου, ἥτις καλλιέργεια δεόν νὰ ἐξακολουθῇ εἰς καλλιέπειαν, ὕψος, σύνταξιν καὶ εὐρυσίν του δι' ὅλης τῆς Μ. ἐκπαιδεύσεως καὶ χρησιμοποίησιν αὐτοῦ γραπτῶς μὲν διὰ τῶν ἐκθέσεων καὶ ἄλλων γραπτῶν ἐργασιῶν, προφορικῶς δὲ διὰ τοῦ μαθήματος τῆς στοιχειώδους ρητορικῆς, μαθήματος ὑπάρχοντος κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ ἀπαλειφθέντος ὅταν ᾤκησεν ἡ ἀντιγραφὴ καὶ ἡ μίμησις ξένων συστημάτων, μαθήματος ἀπαρατήτου εἰς μίαν φιλελευθέραν, δημοκρατικὴν χώραν, ὡς ἡ Ἑλλάς.

Ἡ ἀλήθεια αὕτη ἐπιβάλλει δι' ἐκάστην τάξιν τοῦ σχολείου τὸ μὲν χρῆ-

1. Πρβλ. τὸ « Χρυσοπλοκάτете πόργε καὶ δωδεκάτειρε πόλις ». Τὸ « πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον ». Τὸ « Σὲ ὑμνοῦμεν », τὰ ἀπολυτίκια, τὸ Χερουβικόν, τοὺς λόγους τῶν Πατέρων κ.λ.π.

σιν γλώσσης ἀναλόγου πρὸς τὴν διανοητικὴν βαθμίδα τῶν διδασκομένων, τὸ δὲ καλλιέργειαν ἢ πλουτισμὸν ἐκάστοτε τῆς γλώσσης βαθμιαίως καὶ σταθερῶς, οὕτως ὥστε νὰ διαμορφωθῇ ὄργανον ὁμοιομόρφου γλώσσης, ἀπλοποιουμένης τῆς νῦν καθαρευούσης, ἀνυφουμένης δὲ καὶ πλουτιζομένης τῆς σήμερον πολυτύπου δημοτικῆς γλώσσης, καὶ ἀναγνωριζομένης μιᾶς ὀρθογραφίας, τῆς ἱστορικῆς, ὡς συμφώνων πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν¹.

1. Ἀλλὰ πῶς θὰ γίνῃ ἡ εἰσαγωγή τῶν μαθητῶν ἐκ τῆς μητρικῆς γλώσσης εἰς τὴν ἀπλὴν καθαρύουσαν;

Διὰ τὴν ὁμαλὴν καὶ φυσικὴν εἰσαγωγὴν τῶν μαθητῶν ἐκ τῆς μητρικῆς γλώσσης εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ Ἑθνους, τὴν ἀπλὴν καθαρύουσαν, δέον ὅπως διδασθῶσι τὰ κάτωθι γραμματικὰ στοιχεῖα, κατὰ σειρὰν καὶ τάξιν, ὡς ἀκολούθως :

Εἰς τὴν Α' τάξιν

- 1) Ὀνομασία τῶν φωνηέντων καὶ τῶν συμφώνων, τὰ ὅποια κατ' ἀρχὰς κατατάσσονται πρὸς διδασκαλίαν κατὰ τὰς περὶ τὴν γραφὴν αὐτῶν δυσχερείας.
- 2) Συνδέσεις συμφώνων μετὰ φωνηέντων εἰς διφθόγγους λέξεις καὶ συλλαβάς, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς πολυφθόγγους.
- 3) Διάκρισις καὶ ὀνομασία τῶν τόνων, τῶν πνευμάτων καὶ τῶν διαφορῶν γραφῶν τῶν φωνηέντων (ε-αι, ο-ω, ι-η-υ-ει-οι κλπ.).
- 4) Ὁρθογραφικὴ ἀσκήσις τῶν κοινοχρήστων ἰδίᾳ λέξεων, 50 τὸν ἀριθμὸν διὰ τὴν α' τάξιν ἐκ τῶν 1000, αἵτινες εὑρέθησαν ὡς συχνόταται, εἰς τὴν ἔρρυναν τοῦ ψυχολογικοῦ Ἑργαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης τῷ 1939.
- 5) Διάκρισις τοῦ κόμματος, τῆς τελείας, τῆς στιγμῆς καὶ τοῦ ἐρωτηματικοῦ.
- 6) Τονισμὸς τοῦ ε καὶ τοῦ ο καὶ τῆς προπαρρηγοῦσης.

Εἰς τὴν Β' τάξιν

- 1) Ἐκμάθησις τῆς ὀρθογραφίας τῶν εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀναλογουσῶν ἐν συνόλῳ 125 μετὰ τῶν 50 τῆς πρώτης.
- 2) Ἀντιγραφή μικροῦ κειμένου γραφέντος ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἐπὶ τοῦ πίνακος καὶ ἐξετασθέντος ὀρθογραφικῶς.
- 3) Ἀντιγραφή μικροῦ τμήματος ἀναγνωσθέντος ἀναγνώσματος ἐκ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ, τὸ ὁποῖον πρότερον ἐξητάσθη ὀρθογραφικῶς.
- 4) Γραφὴ προτάσεων, πού σχηματίζουν ἐλευθέρως οἱ μαθηταί, ἀποκρίσεις εἰς ὀλίγα ἐρωτήματα γραφέντα ὑπὸ τοῦ διδασκάλου ἐπὶ τοῦ πίνακος.
- 5) Ἀσκήσεις εἰς τὸ διακρίνειν πρακτικῶς τὰ ἄρθρα, τὸ οὐσιαστικόν, τοὺς ἀριθμούς, λέξεις αἵτινες ἐκφράζουν ἐνέργειαν καὶ λέξεις αἵτινες ἐκφράζουν ιδιότητος.
- 6) Μικραὶ προτάσεις, εἰς ἃς ἐμφανίζονται ἐνεστωτικοὶ τύποι ἐνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, ἀποφευγόμενου ὁμως τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ὀρισμοῦ τῶν ἐννοιῶν τοῦ ἄρθρου, τοῦ οὐσιαστικοῦ, τοῦ ἐπιθέτου κλπ.
- 7) Πρακτικαὶ παρατηρήσεις περὶ τῶν τονικῶν σημείων.

Εἰς τὴν Γ' τάξιν

- 1) Ἀσκήσις περὶ τὸν ὀρθὸν χωρισμὸν τῶν λέξεων εἰς συλλαβάς.
- 2) Ἀσκήσις περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ἐρωτηματικοῦ, τοῦ θαυμαστικοῦ καὶ τῶν λοιπῶν σημείων τῆς στίξεως.

Εἶναι καιρὸς, ἂν ἐνδιαφερώμεθα, ἂν λυπώμεθα τὰ δυστυχεῖ Ἑλληνό-
πουλα, νὰ παύσωμεν χρησιμοποιοῦντες τὸ Σχολεῖον ὡς παλαίστραν τῶν
γλωσσικῶν μας πεποιθήσεων. Τὸ πεδίον τῶν τοιούτων ἀγώνων εἶναι καιρὸς
πλέον νὰ ἀναγνωρισθῇ ὅτι εἶναι ἐκτὸς τοῦ Σχολείου. Εἰς τὸ Σχολεῖον *μία*
γλῶσσα, μία ὀρθογραφία καὶ μία γραμματικὴ θὰ ὑπάρχῃ.

Ἡ τακτικὴ τῆς τελευταίας τεσσαρακονταετίας ἀρκετὰ μᾶς ἐδίδαξε καὶ τὰ

- 3) Διόκρισις τῆς κυρίας ἀπὸ τῆς δευτερευούσης ἐν γένει προτάσεως (πρακτικῶς)
καὶ τοῦ εὐθέως ἀπὸ τοῦ πλαγίου λόγου.
- 4) Ἡ προσωπικὴ ἀντωνυμία.
- 5) Ρήματα ἰδίᾳ δηλωτικὰ ἐνεργείας καὶ καταστάσεως τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸ α' ἐνικὸν
πρόσωπον τοῦ ἐνεστώτος τῆς ὀριστικῆς.
- 6) Σχηματισμὸς τοῦ ἐνεστώτος τῶν βαρυτόνων.
- 7) Οἱ κύριοι χρόνοι τοῦ ρήματος (ἐνεστώς, μέλλον, ἄοριστος).
- 8) Συνήθη ἀσυναίρετα ὀνόματα πασῶν τῶν κλίσεων κατὰ γένη καὶ καταλήξεις ἄνευ
διακρίσεως τῶν κλίσεων (ἀρσενικά εἰς *-ος*, οὐδέτερα εἰς *-ον*).
- 9) Πρακτικαὶ παρατηρήσεις περὶ τοῦ τονισμοῦ.
- 10) Σχηματισμὸς τοῦ πληθυντικοῦ.
- 11) Σχηματισμὸς τῆς γενικῆς καὶ τῆς αἰτιατικῆς τοῦ ἐνικοῦ εἰς πληθυντικόν.
- 12) Παραθετικά.
- 13) Οἱ βαθμοὶ τοῦ ἐπιθέτου.
- 14) Ἀσκήσις ὀρθογραφικῇ ἐπὶ 250 ἐν συνόλῳ ἐκ τῶν ὡς ἀνωτέρω εὔρεθεισῶν 1000
κοινοχρήστων λέξεων συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν εἰς τὴν προηγουμένην τάξιν
λέξεων.

Εἰς τὴν Δ' τάξιν

- 1) Ἐπανάληψις ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν διδασκόμενων ἐκ τῆς γραμματικῆς.
- 2) Διόκρισις τῶν περισπωμένων ρημάτων.
- 3) Τὰ στοιχειωδέστερα καὶ ἀναγκαῖα ἐκ τῆς συναίρεσεως.
- 4) Σχηματισμὸς τῶν περισπωμένων τῆς α' καὶ τῆς β' συζυγίας εἰς τὸν ἐνεστώτα
καὶ εἰς τὸν μέλλοντα τῆς ὀριστικῆς.
- 5) Τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα περὶ τῆς αὐξήσεως.
- 6) Ἐπανάληψις περὶ κλίσεως τῶν ὀνομάτων.
- 7) Κλίσις τῆς προσωπικῆς καὶ τῆς κτητικῆς ἀντωνυμίας.
- 8) Ἐπανάληψις περὶ τῶν παραθετικῶν (*-ότερος, -ότατος*).
- 9) Ὁρθογραφικὴ ἀσκήσις ἐπὶ τῶν ἀναλογουσῶν εἰς τὴν τάξιν 450 κοινοχρήστων
λέξεων καὶ κατασκευὴ λέξεων συγγενῶν ἐκ παραγωγῆς ἢ ἐκ συνθέσεως. Συνήθη
παράγωγα εἰς *-ία -εῖα -εἰα -οῖα -οσύνη*, εἰς *-μα -οις -της*.
- 10) Ἡ ἀπλὴ πρότασις· ἀσκήσις περὶ τὸν σχηματισμὸν προτάσεων μὲ χρῆσιν τοῦ
οὐσιαστικοῦ, ἀντωνυμίας, ρήματος καὶ ἐπιθέτου.
- 11) Προσδιοριστικαὶ προτάσεις διὰ τὴν πρακτικὴν κατανόησιν τῆς σημασίας τοῦ
ἐπιρρήματος.

Εἰς τὴν Ε' τάξιν

- 1) Ἐπανάληψις τῶν διδασκέντων.
- 2) Διόκρισις κλιτῶν καὶ ἀκλιτῶν.

παιδιά μας καὶ οἱ νέοι ἐπιστήμονες, λόγῳ τῆς πενταγλωσσίας μας ἀρκετὰ ὑπέφεραν καὶ ὑποφέρουν ἀκόμη καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτῶν.

Τὸ ἔθνος ὀφείλει νὰ συμφωνήσῃ ὅτι εἰς τὸ Σχολεῖον πάσης βαθμίδος μία πρέπει νὰ εἶναι ἡ γλῶσσα, ἡ ἐπίσημός του γλῶσσα. Ποία; Οὐδεμίαν δυσκολίαν θὰ εἶχομεν νὰ παραδεχθῶμεν οἰανδήποτε μορφὴν τῆς Δημοτικῆς γλώσσης, ἂν αὕτη εἶχε γραμματικὴν καὶ συντακτικόν, ἂν αὕτη εἶχε μίαν καὶ

- 3) Αἱ συνήθεις ἐκ τῶν προθέσεων, ἐπιρρημάτων, συνδέσμων, ἐπιφωνημάτων.
- 4) Ἀνάλυσις τῶν συνθέτων εἰς τὰ συνθετικά αὐτῶν μέρη.
- 5) Ἀσκήσεις περὶ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν ἀναλογουσῶν εἰς τὴν τάξιν ταύτην 750 κοινοχρήστων λέξεων καὶ τῶν συνθέτων (εὐ- δυσ- δι- τρι- καλλ- ἀρχι- ἡμι- ὠνυμοσ κλπ.).
- 6) Ὑποκοριστικά, πατρωνυμικά, ἐθνικά.
- 7) Παρατηρήσεις εἰς ἀσκήσεις περὶ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν εἰς -ινός, -εινός, -αῖος, -εἶος, -οῖος.
- 8) Κλίσις ὀνομάτων. Διάκρισις τῶν κλίσεων. Τὰ συνηρημένα τῆς α' καὶ β' κλίσεως μόνον κατὰ τὸν συνηρημένον τύπον.
- 9) Σχηματισμός τῶν τριῶν γενῶν τοῦ ἐπιθέτου.
- 10) Τονισμός τῆς παραληγουσῆς τῶν εἰς -α θηλυκῶν ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὰ εἰς -α οὐσιαστικά.
- 11) Τὰ εἰς -οὺς ἐπίθετα μόνον εἰς τὸν συνηρημένον τύπον.
- 12) Ἐπίθετα τῆς γ' κλίσεως.
- 13) Ὅμαλά καὶ ἀνόμαλα παραθετικά.
- 14) Ἀριθμητικά (ἀπόλυτα, τακτικά, πολλαπλασιαστικά, οὐσιαστικά καὶ ἐπιρρηματα).
- 15) Αἱ εὐχρηστότεραι ἀντωνυμίαι.
- 16) Ἐγκλισίς τόνου.
- 17) Διάκρισις καὶ ὀνομασία τῶν χρόνων τοῦ ρήματος.
- 18) Διάκρισις τῶν ἐγκλίσεων καὶ κλίσις αὐτῶν.
- 19) Ἀσκήσεις περὶ τὴν ὀρθὴν στίξιν.

Εἰς τὴν Γ' τάξιν

Ἐπανάληψις τῶν εἰς τὴν Ε' τάξιν διδαχθέντων, καὶ ἐπὶ πλέον :

- 1) Σχηματισμός καὶ ἀνάλυσις μετοχῶν.
- 2) Διάκρισις τῆς ἐξηρημένης προτάσεως εἰς τὰ εἶδη αὐτῆς καὶ συσχετισμός αὐτῶν πρὸς τὰς οἰκείας μετοχὰς καὶ προσδιορισμούς.
- 3) Ἀσκήσις περὶ τὴν ἐτυμολογίαν τῶν λέξεων - σχηματισμός ὁμάδων ἐτυμολογικῶς συγγενῶν λέξεων.
- 4) Ὀρθογραφικὴ ἀσκήσις ἐφ' ὅλων τῶν 1000 κοινοχρήστων λέξεων ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν παραγῶγων¹.

1. Βλ. Γ. Σακελλάριον, Ἑρευναι Ψυχολ. Ἑργαστηρίου. Αἱ χίλιαι μάλ-
λον χρησιμοποιούμεναι λέξεις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τὸ ὀρθογραφικὸν πρόβλημα.
Θεσσαλονίκη 1940.

τὴν αὐτὴν ὁρθογραφίαν, ἂν αὕτη δὲν ἔκοπτε τὸ νῆμα τῆς παραδόσεως, ἂν αὕτη ἦτο πλουσιωτέρα εἰς λεξιλόγιον καὶ ἀνέπτυσσαν ἐπομένως τὴν διάνοιαν περισσότερον ἄλλης μορφῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ Δημοτικὴ ὑπολείπεται τῶν ἄλλων μορφῶν τῆς γλώσσης, ὁμοφωνία δὲ καὶ μεταξὺ τῶν Δημοτικιστῶν δὲν ὑπάρχει εἰς πάσας τὰς ἀνωτέρω τῆς γλώσσης ἀπαιτήσεις, ἄλλη πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐπίσημος τοῦ Ἑθνους καὶ τοῦ σχολείου ἰδιαιτέρως ἡ γλώσσα. Ποία;

Ἐκείνη, ἣτις εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν θέλησιν τῆς μεγάλης τοῦ Ἑθνους πλειονότητος καὶ τὴν ὁποίαν πάντες οἱ τελειόφοιτοι τοῦ ἑξατάξιου Δημοτικοῦ σχολείου ἀντιλαμβάνονται καὶ χειρίζονται. Εἶναι ἡ περισσότερον πρὸς τὴν παράδοσιν τοῦ Ἑθνους ἐγγύς, εἶναι ἡ σύμφωνος πρὸς τὸ Σύνταγμα τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας, εἶναι ἡ περισσότερον τὸν ἑλληνικὸν καὶ χριστιανικὸν πολιτισμὸν ἐξυπηρετοῦσα, εἶναι ἡ ἔχουσα γραμματικὴν καὶ συντακτικόν, εἶναι ἡ περισσότερον ἐγγὺς πρὸς τὴν γλώσσαν τῶν ἀθανάτων κλασικῶν μας μὲ τὴν αὐτὴν ὁρθογραφίαν καὶ τὴν αὐτὴν γραμματικὴν, εἶναι ἡ γλώσσα τῶν ἐφημερίδων μας, τῆς καθημερινῆς μας ἐγγράφου ἐπικοινωνίας, εἶναι ἡ γλώσσα τῆς ἐπισήμου ἐκδηλώσεως τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, ἣτις ὑφίσταται καὶ θὰ ὑφίσταται τὴν φυσικὴν καὶ ἀβίαστον ἐξέλιξιν της κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς νόμους, εἶναι ἡ ἀπλοποιημένη καθαρεύουσα μὲ ἱστορικὴν ὁρθογραφίαν.

Βεβαίως ἡ Δημοτικὴ γλώσσα δονεῖ περισσότερον τὴν συναισθηματικὴν πλευρὰν τοῦ ψυχικοῦ βίου καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὴν νεωτέραν *ποίησιν* αὕτη ἐπεβλήθη. Τὸ συναίσθημα ὅμως δὲν εἶναι ἡ ὅλη ψυχὴ, εἶναι μία ἀποψὺς τοῦ ψυχικοῦ βίου· ἐνῶ τὸ νοητικόν, ὁ νοῦς, ὁ λόγος, εἶναι ἡ ἄρχουσα τῆς ψυχῆς λειτουργία καὶ δι' αὐτοῦ ἡ πᾶσα ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία κατ' ἐξοχὴν ἐξυπηρετοῦνται. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς δὲν ἀπορρίπτομεν παντελῶς ἀπὸ τῶν ἀναγνωσμάτων τῆς Μέσης Παιδείας τὰ ἀριστουργήματα τῆς Δημοτικῆς ποιήσεως, ἀλλ' ὥς τὸν Ὅμηρον διδάσκονται οἱ μαθηταὶ τῆς Μέσης Παιδείας, οὕτω καὶ τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλβου καὶ τοῦ Παλαμᾶ τὰ καλλιστεῖματα εἰς τὰ ἀναγνωστικά των θὰ διδαχθῶσι.

Καὶ λέγομεν τῆς Μέσης Παιδείας καὶ ὄχι τῆς Δημοτικῆς τὰ ἀναγνωστικά, διότι, ἀνεξαρτήτως ἄλλων λόγων, ἡ πολυμορφία τῶν λέξεων (ὄρα καὶ νὰ ζῆ, νὰ ζῆ, νὰ ζεῖ, νὰ ζεῖ, νὰ ζῆ), τὴν ὁποίαν διδάσκεται ὁ μικρὸς τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως μαθητῆς, σύγχυσιν καὶ ἀβεβαιότητα εἰς αὐτὸν ἐπιφέρει, ἐξ οὗ τὸ οἰκτρὸν κατάντημα τῆς ἀνορθογραφίας καὶ ἀσυναρτησίας τῶν ἀποφοιτῶν τοῦ Γυμνασίου μας καὶ τῶν ἀνωτέρων καὶ ἀνωτάτων ἀκόμη σχολῶν μας.

Κατὰ ταῦτα μέχρις ὅτου ἡ μία ὁμοίομορφος γλώσσα, ἡ ἐπίσημος, ἡ ἐν ἐξελίξει δηλ. εὐρυσκομένη ἀπλὴ καθαρεύουσα μονιμοποιηθῇ ὥς ὄργανον ἐκφράσεως καὶ διανοήσεως εἰς τὴν συνείδησιν τῶν μαθητῶν μας, δὲν ἐπιτρέπεται ἄλλη ἢ ἄλλαι μορφαὶ γλώσσης νὰ ὑπάρχουν.

Τὸ λυπηρὸν φαινόμενον, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει σήμερον ἡ Ἑλλάς, τῆς ἐπεμβάσεως μερίδος τοῦ Ἔθνους, ὅπως ἐπιβάλλῃ διὰ τῆς βίας εἰς τὸ σχολεῖον τὴν γλωσσικὴν μορφὴν, εἰς ἣν αὕτη πιστεύει, παρὰ τὰ διδάγματα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς λογικῆς, παρὰ τὴν θέλησιν τῆς πλειονότητος τοῦ λαοῦ, μορφωμένου καὶ ἀμορφώτου, οὐδαμοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου γίνεται.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ὑπάρχει ἡ Hoch Deutsch καὶ αἱ διάλεκτοι. Εἰς τὴν Γαλλίαν ὁμοίως, εἰς τὴν Ρουμανίαν ὡσαύτως, εἰς τὴν Ἰσπανίαν 40 διάλεκτοι ὑπάρχουσι, μία ὅμως εἶναι γλῶσσα τῆς παιδείας, ἡ ἐπίσημος τοῦ κράτους γλῶσσα, ἡ χρησιμοποιουμένη εἰς τὸν δημόσιον βίον, καὶ ταύτην μόνον μαθαίνουν καὶ διὰ ταύτης τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀναπτύσσουσι καὶ προάγονται οἱ λαοί, τὰς δὲ λοιπὰς ἀφήνουν ἐλευθέρως νὰ ἀναπτύσσωνται καὶ ἀκολουθῶνται παρὰ τῶν βουλομένων.

11. Ὁ κοινωνικοπολιτικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς ἀπαιτεῖ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸ Γυμνάσιον πλὴν τῶν πολιτικῶν μαθημάτων, περὶ ὧν δι' ἐλαχίστων προηγουμένως (σελ. 239) ὠμιλήσαμεν, καὶ *Στοιχείων Κοινωνιολογίας*, δι' ὧν οἱ μαθηταί, οἱ μέλλοντες μικροὶ ὄδηγοὶ τῆς Κοινωνίας (ιερεῖς, διδάσκαλοι, οἰκονομικοὶ καὶ ἄλλοι τεχνικοὶ ἐπαγγελμάτων ὑπάλληλοι) θὰ ἠδύναντο νὰ μάθωσι πόθεν καὶ πῶς προῆλθεν ἡ Κοινωνία, πῶς λειτουργεῖ, πῶς ἐξελίσσεται, πότε καὶ πῶς προσδεύει, πότε καὶ διατὶ ὀπισθοδρομεῖ καὶ πῶς ἐπανατάσσεται εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου. Τοῦτο δέ, διότι οὕτως ὀπλιζόμενοι οἱ μαθηταὶ δὲν θὰ πίπτωσιν εὐκόλως λεία τῶν διαφόρων « διαφωτιστῶν », οὐδὲ τυφλοί, ὥς σήμερον συμβαίνει, ὄδηγοὶ τῆς γοργῶς μεταβαλλομένης κοινωνίας μας θὰ εἶναι, τυφλοὺς ὀδηγοῦντες (τὰς μικρὰς ἢ μεγάλας ὁμάδας τῆς δικαιοδοσίας των). Τὸ μάθημα τοῦτο δύναται νὰ ἐνοποιηθῇ καὶ μετὰ τοῦ μαθήματος τῶν στοιχείων τῆς *ἰδεολογικῆς φιλοσοφίας* (βλ. § 8).

12. Ὁ ἐπαγγελματικὸς σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς ἐπιβάλλει, δι' οὓς λόγους ἀνωτέρω εἵπομεν, καὶ ἀλλαχοῦ ἐκτενέστερον πραγματευόμεθα¹, τὴν προπαρασκευὴν τῶν ἐφήβων ἀπὸ τοῦ 16^{ου} ἔτους, ὁπότε ἔχουν σταθεροποιηθῇ τὰ διαφέροντά των, πλὴν τῶν εἰς τὸ κλασσικὸν τμήμα φοιτῶντων, εἰς ἓν ἐπάγγελμα ἢ τέχνην χρήσιμον διὰ τὴν περιφέρειάν των κυρίως ὅπου διαμένουσι. Διὰ τοῦτο χρειάζεται κατάρτισις ἐπιστημονικὴ καὶ ἀσκήσις τῶν μελλόντων Καθηγητῶν τῆς Μ. Παιδείας ἰδίᾳ δὲ τῶν φιλόλογων, εἰς τὴν *ἐπαγγελματικὴν κατεύθυνσιν*, ὥς καταρτίζονται οἱ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη φοιτήσαντες καὶ ἀσκηθέντες εἰς τὸ Ψυχολογικὸν Ἐργαστήριον τοῦ Πανεπιστημίου.

13. Εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἡμῶν, παρὰ τὴν ἀσκήσιν καὶ βελτίωσιν τῶν

1. Βλ. Γ. Σακελλάριου, Τὰ προβλήματα τῆς Μ. Παιδείας, 1929.

αἰσθητηρίων ὀργάνων καὶ τῶν κατωτέρων πνευματικῶν ἱκανοτήτων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς γνώσεως τοῦ *ἐξωτερικοῦ κόσμου*, εἶναι ἀνάγκη γνώσεως καὶ τοῦ *ἐσωτερικοῦ μας κόσμου*, γνώσεως τοῦ *ἐαυτοῦ μας*, τῶν ἱκανοτήτων, τῶν ἑξῶν μας, τῆς θέσεώς μας μετὰ τῶν ἄλλων, τοῦ *δυναμισμοῦ μας*, ὅστις ἐλάχιστα διὰ τοῦ ἐν χρήσει συστήματος ἀγωγῆς ἢ καθόλου δὲν καλλιεργεῖται. Τοῦτο προϋποθέτει τὴν χρῆσιν καὶ καλλιέργειαν τοῦ σπουδαιότερου στοιχείου τῆς προσωπικότητος τ.ἔ. τοῦ *Λόγου* ἢ τοῦ *Νοῦ*, ὃν κατ' Ἀριστοτέλη δέδωκεν ὁ Θεὸς τῷ ἀνθρώπῳ τοῦ νοεῖν ἑαυτὸν καὶ γινῶναι ἑαυτόν. Τὸν νοῦν τοῦτον, δι' οὗ γνωρίζομεν τὸν ἑαυτόν μας, κρατοῦμεν σήμερον ἀχρησιμοποίητον καὶ ἀανάπτυκτον. Χρησιμοποιοῦμεν δὲ τὸν νοῦν καὶ ἀναπτύσσομεν αὐτὸν ὅταν, κατὰ τὸν Μᾶρκον Αὐρήλιον, « *σκάπτωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν ἔνδον* » ἢ κατὰ τὸν Kargel, ὅταν « *ἐνδοσκοπώμεθα* ». Οὕτω θέτομεν ἐν ἡμῖν κριτὴν, δικαστὴν καὶ ἐξομολογητὴν, αὐξάνοντες τὴν ἠθικὴν συνειδήσιν, ἣτις κραυγάζει καθ' ἡμῶν ὅταν πράττωμεν τὸ κακόν, ἐπαινεῖ δὲ καὶ ἐπικροτεῖ ὅταν πράττωμεν τὸ καλόν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐξαγνίζεται ἡ ἀτμόσφαιρα ἐν ἣ ζῇ ὁ μαθητής, ἐν τῷ Σχολείῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ (ὡς ἀλλαχοῦ διαλαμβανόμεν) καὶ παρέχεται ἰσορροπία τῆς ψυχῆς, τοῦ ἐσωτερικοῦ πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐξασφαλίζεται καὶ ἡ *πνευματικὴ ὑγεία καὶ εὐτυχία*¹.

14. Ἐκ τοῦ νῦν ἐν χρήσει ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος ἐλλείπουν *ιδανικά* ἐναρέτου διαβιώσεως, ἅτινα εἶναι εἰς τὰς ἐκάστοτε τοῦ βίου περιστάσεις φάροι φωτίζοντες τοὺς νέους εἰς τὸν λιμένα τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος, *ιδανικά* δηλ. τοῦ πολιτισμένου νέου, τοῦ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, *ιδανικά* τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τῆς συμπεριφορᾶς μας πρὸς τὸν Θεόν, τοὺς γονεῖς, τὰς γυναῖκας, τοὺς φίλους, τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἄλλα, περὶ ὧν ἀλλαχοῦ διελέθομεν καὶ τὰ ὅποια εἶναι σύντομοι δρόμοι πρὸς πολλὴν γνῶσιν καὶ ἠθικὴν βίωσιν, σπόροι ἠθικῆς κατὰ Πλούταρχον, ἢ συμπτῦξις τῶν μεγάλων κανόνων τοῦ βίου εἰς συντόμους φράσεις κατὰ Johnson. Ἀνεπαρκῆς δ' ἐπίσης εἶναι καὶ ὁ Ἑθνικὸς φρονηματισμὸς καὶ ἡ ἑλληνικὴ κοινωνικὴ συνείδησις, τὰ ὅποια ἡ ὀρθὴ διδασκαλία τῆς ἱστορίας τοῦ *πολιτισμοῦ* καὶ ὅχι τῶν χρονολογιῶν μόνον, καὶ τῆς πολιτικῆς ἀγωγῆς καὶ τῶν σχολικῶν πατριωτικῶν ἐορτῶν, δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ καὶ ριζώσῃ.

Ἡ ἀπὸ ἑτους εἰς ἑτος αὔξησις τοῦ ἐγκλήματος καὶ δὴ τῆς σπουδαζούσης νεότητος ποιοτικῶς καὶ ποσοτικῶς (κατὰ 100% περίπου ἐντὸς τριετίας) καὶ ἡ εἰς λόγους μόνον περιοριζομένη διδασκαλία *περὶ ἠθικῆς* ἀνεν ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν, αἰτνες ἀποτελοῦσι τὸ περιεχόμενον τοῦ ἠθικοῦ χαρακτήρος,

1. Βλ. Γ. Σακελλάριου, Νέον σύστημα ἠθικῆς ἀγωγῆς μετὰ ὁδηγοῦ ἐφαρμογῆς, Ἀθήναι 1957.

ἐπιβάλλουν ἐπιτακτικῶς οὐ μόνον τὴν διδασκαλίαν ἐν τῷ σχολείῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν *ἄσκησιν αὐτῶν* ἐκουσίως ὑπὸ τῶν μαθητῶν, ἐπιβάλλουν συνεργασίαν οἴκου καὶ σχολείου πρὸς μόρφωσιν ἰσχυρῶν χαρακτῆρων.

Τὸ σχολεῖόν μας σήμερον διδάσκει λόγους περὶ ἀρετῆς μὴ ριζοβολούντας καὶ δὲν καλλιεργεῖ, δὲν ἀσκεῖ τὰς ἀρετάς, ἀτομικὰς καὶ κοινωνικὰς. Διὸ ἀνάγκη οἰκεία καὶ ἐλευθέρα βουλήσει νὰ γίνεται συνεχῆς ἐκουσία ἄσκησις ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν ἀρετῶν ἐν τῷ σχολείῳ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, ἐν τῇ πράξει εἰς τὴν ζωὴν τῶν, ἐπιτυγχανομένη διὰ συντονισμοῦ καὶ τῶν ἑξ (6) παραγόντων τῆς ἠθικῆς μορφώσεως καὶ βαθμολογουμένης τῆς προόδου ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν ἀρετῶν, περὶ ὧν ἀλλαχοῦ διαλαμβάνομεν¹.

Εἶναι δ' ὡς γνωστὸν οἱ ἑξ οὗτοι παράγοντες : 1) Γνώσις ὁρθοῦ καὶ ἐσφαλμένου, 2) Ἐλευθερία ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ ὁρθοῦ, 3) Ἰδανικὰ ἐναρέτου διαβιώσεως, 4) Ἀμιλλα εὐγενῆς, 5) Ἐκουσία καὶ συνεχῆς ἄσκησις τῶν ἀρετῶν, 6) Ὀλόψυχος συνεργασία σχολείου - οἰκογενείας.

Ὅποσον εὐεργετικόν, ὅποσον ἀνθρωποσωτήριον εἶναι τὸ σύστημα τοῦτο τῆς ἠθικῆς ἀγωγῆς, καταδεικνύουσιν αἱ χιλιάδες τῶν μαρτυριῶν καὶ ἐκθέσεων πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Παιδείας καὶ τὴν Ὁργάνωσιν Ἡθικοῦ Ἐξοπλισμοῦ τῆς Νεότητος παρὰ τῶν διδασκάλων, γονέων, ἐπιθεωρητῶν, Διοικητῶν Στρατιωτικῶν Σχολῶν, Διευθυντῶν φυλακῶν καὶ ἄλλων ὀργανωμένων κοινωνικῶν ὁμάδων, ἔτι δὲ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ξένων Κρατῶν, τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Ν. Κορέας, οἵτινες ἐφήρμοσαν τὸ ἄκροπον, ἀδάπανον, σωτήριον ἑλληνικὸν τοῦτο σύστημα ἠθικῆς ἀγωγῆς. Καὶ μόνον ἡ ἀνομολογουμένη μεταβολὴ ἐπὶ τὰ βελτίω τῆς ἀτμοσφαίρας τοῦ Σχολείου καὶ τῆς οἰκογενείας *μετὰ 15 καὶ μόνον ἡμέρας*, ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος, δεικνύει τὴν μεγίστην ἀξίαν αὐτοῦ, καταδεικνύει ἐπίσης πόσον *ἐθνοκτίονοι* εἶναι οἱ ἐμποδίζοντες σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα (ἐκ ταπεινῶν ἐλαττηρίων ἢ ἐξ ἀγνοίας δομώμενοι) τὴν ὑποχρεωτικὴν αὐτοῦ ἐφαρμογὴν, ὡς ἄλλοτε ἐφηρμόζετο ἐπὶ κυβερνήσεως τοῦ ἀειμνήστου στρατάρχου Παπάγου.

15. Αἱ ἐπελθοῦσαι εἰς τὸν *οἰκονομικὸν βίον* μεταβολαὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν καὶ ἡ ἀρξάμενη ἐκβιομηχάνισις τῆς χώρας ἐγέννησαν προβλήματα κεφαλαίου καὶ ἐργασίας, προβλήματα σχετιζόμενα μὲ τὴν ὑγείαν καὶ καὶ τὴν ἠθικὴν, προβλήματα μισθοῦ καὶ κέρδους, ἐργοδοτῶν καὶ ἐργαζομένων. Αἱ κατὰ γεωμετρικὴν δὲ πρόοδον αὐξανόμεναι ἐφευρέσεις ἐπιβάλλουν, ἂν θέλωμεν νὰ προσοδεύσῃ ἡ κοινωνία μας, γνῶσιν τῆς χρήσεως τῶν μέσων καὶ μεθόδων κατευθύνσεως τῶν παραγωγικῶν κλάδων τῆς γεωργίας καὶ βιομηχανίας, ἐπιβάλλουν εἰδίκευσιν ἐκάστου μαθητοῦ εἰς τὸ μέλλον ἐπάγγελμά

1. Ἐνθ' ἀνωτ.

του, ἐπαγγελματικὸν προσανατολισμὸν αὐτοῦ καὶ βιομηχανικὴν ἐκπαίδευσιν, ἵδρυσιν βαθμίδων ἐπαγγελματικῶν σχολῶν ἀναλόγως τῆς παραγωγῆς ἐκάστου τόπου, εἰς τὰς ὁποίας σχολὰς ἢ εἰς τμήματα τοῦ προτιμητέου, δι' οὓς λόγους θὰ εἴπωμεν, *συγκεντρωτικοῦ Γυμνασίου*, θὰ προετοιμάζωνται ἱκανοὶ παραγωγοί, ἱκανοὶ διὰ τὴν ζωὴν, ἰδιαιτέρως δ' ἐκείνοι, οἵτινες δὲν θὰ μεταβαίνωσιν εἰς ἀνωτέρας σπουδὰς.

16. Ἡ πρόοδος τῆς ψυχολογικῆς ἐπιστήμης, μάλιστα δὲ ἡ ἀναγνώρισις τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν ἐπιβάλλει τὴν εἰδίκευσιν τῶν μαθητῶν μετὰ τὴν γενικὴν καὶ εἰς τὰς 4 τάξεις τοῦ κατωτέρου Γυμνασίου ἀνθρωπιστικὴν ἐκπαίδευσιν.

Οὕτως εἰδίκευσις καὶ μάλιστα κατόπιν ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ, εἰς τὸν ἀρμόζοντα κλάδον τῆς ἐπιστήμης ἢ τῆς τέχνης, εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ τὸ τέλος τῶν τεσσάρων Γυμνασιακῶν τάξεων θὰ ἀσχοληθῶσι, θὰ γίνεται κατὰ τὴν ἡλικίαν, καθ' ἣν τὰ διαφέροντα τῶν μαθητῶν μονιμοποιούνται, δηλ. κατὰ τὸ 16ον ἔτος καὶ ὅχι, ὥς σήμερον συμβαίνει, μετὰ τὸ τέλος τῶν Γυμνασιακῶν σπουδῶν. Ἡ ἀναγνώρισις αὕτη τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν ἐπιβάλλει ἐπίσης τὴν παῦσιν τοῦ νὰ « ἀλέθωνται », κατὰ τὸ δη λεγόμενον, « μαθηταὶ καὶ μαθήτριά τοῦ Γυμνασίου εἰς τὸν αὐτὸν μύλον », τὰ αὐτὰ δηλ. μαθήματα, μὴ ἀπαραίτητα ἐνίστε, ἀν μὴ ἄχρηστα, νὰ διδάσκωνται ἀγόρια καὶ κορίτσια ὑποχρεωτικῶς. Ἡ ἀνάγκη αὕτη ἐπιβάλλει τὴν διάκρισιν τῶν μαθημάτων εἰς ὑποχρεωτικὰ καὶ προαιρετικά, ὥς καὶ τὴν εἰσαγωγὴν ἄλλων, οἰκείων πρὸς τὸ φῦλον μαθημάτων, ὥς ἀλλαγοῦ ἀναφέρομεν¹.

Μαντεύω ὅμως μίαν ἀντίρρησην πολλῶν ἀναγνωστῶν μου εἰς τὰ προηγουμένως λεχθέντα.

17. Διατί ἐπιβάλλεται ἡ ἵδρυσις *τετραετοῦς* κατωτέρου Γυμνασίου καὶ *διετοῦς* ἀνωτέρου; Διότι α) τὰ τρία ἔτη ποὺ ζητοῦνται διὰ τὴν ἀναβίωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου μετὰ τὴν Δ' ἢ Ε' Δημοτικοῦ, δὲν εἶναι ἐπαρκῆ καὶ διὰ τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν καὶ διὰ τὴν ἀνθρωπιστικὴν μόρφωσιν, καὶ διὰ τὴν στοιχειώδη ἐπαγγελματικὴν προπαρασκευήν, καὶ τὴν γνῶσιν τῆς πολυδαδάλου σημερινῆς κοινωνίας, καὶ διὰ τὴν ἐκμάθησιν μιᾶς ξένης γλώσσης, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητος σήμερον διὰ τὸν Ἑλληνόπαιδα, ὅστις θὰ τερματίσῃ τὰς σπουδὰς του εἰς τὸ κατώτερον Γυμνάσιον. Ἡ μέχρι τοῦ 16ου ἔτους διάρκεια τοῦ κατωτέρου Γυμνασίου ἐπιβάλλεται διὰ τὴν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ὥς εἴπωμεν, σταθεροποίησιν τῶν διαφερόντων τῶν παίδων πρὸς εἰδίκευσιν καὶ οἰκείωσιν των α) εἰς τὴν ἐπαρκεστέραν καὶ ἐντατικωτέραν κλασσικὴν μόρφωσιν καὶ παρασκευὴν δι' ἀνωτέρας σπουδὰς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὰς

1. Βλ. Γ. Σακελλάριου, Ψυχολογίαν τοῦ Ἐφήβου καὶ ἀλλαγοῦ.

ἄλλας ἀνωτέρας Σχολὰς (Ἀκαδημαϊκὸν τμήμα), β) εἰς τὰ ἀναλόγως τῆς παραγωγῆς τοῦ τόπου ἰδρυτέα τμήματα εἰς τὰ Γυμνάσια ἐπαγγελματικῆς καὶ τεχνικῆς εἰδικεύσεως (γεωργοκτηνοτροφικόν, ἐμπορικόν, ναυτικόν κλπ.). Ὡς πρὸς τὴν συνύπαρξιν τῶν τμημάτων τούτων δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγῃ τὸ γεγονός ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ ἵδρυσις ἰδιαίτερων σχολῶν ἐπαγγελματικῶν διὰ λόγους πρὸ παντὸς οἰκονομικοῦς, δὲν εἶναι ἐφικτή, ἡ ἐν τῷ Γυμνασίῳ συνύπαρξις εἰς χωριστὰ τμήματα τῶν μαθητῶν τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως εἶναι ἐπιβεβλημένη καὶ ἐπωφελής, διότι καὶ οἱ εἰς τὰ τμήματα ταῦτα σπουδάζοντες δὲν θὰ μένωσιν ἄγεστοι τῆς ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως, τῆς ἐκ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, βυζαντινῶν καὶ ἀρχαίων προερχομένης.

Ἡ τοιαύτη εἰδίκευσις, καὶ τοὺς ἐφήβους θὰ κρατήσῃ πλησίον τῆς πατρίδος τῶν καὶ τοὺς γονεῖς, οἱ ὅποιοι δὲν θέλουσι ἄλλο σχολεῖον τὰ παιδιά των ν' ἀκολουθήσουν εἰ μὴ μόνον τὸ Γυμνάσιον, θὰ ἱκανοποιῇ, καὶ ἐπιστήμονας καὶ ἐπαγγελματίας θὰ παρασκευάζῃ καὶ θὰ ἐλαττώσῃ τοὺς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὰς ἀνωτάτας καὶ ἀνωτέρας σχολὰς προσερχομένους καὶ ἀπορριπτομένους καὶ θεσιθήρας γινομένους κατόπιν ἐν τῷ Δημοσίῳ προὑπολογισμῷ καὶ ἀνικάνους διὰ τὴν ζωὴν. Εἰς τὴν ἐλάττωσιν ταύτην θὰ ἡδύνατο νὰ συμβάλῃ ἡ εἴσοδος εἰς τὸ Ἀκαδημαϊκὸν τμήμα τοῦ Γυμνασίου μαθητῶν ἐχόντων βαθμὸν «λίαν καλῶς» καὶ ἄνω, ἐφ' ὅσον ἐπιστήμονες οἱ ἀπολύμενοι τοῦ τμήματος τούτου τοῦ Γυμνασίου πρόκειται νὰ γίνωσι.

Ἀλλὰ καὶ δι' ἕνα ἄλλον λόγον χρειάζεται τετραετὴς μέση παιδεία πρῶτου βαθμοῦ (ἡ τετραετὴς ἑλληνικὸν Σχολεῖον) μετὰ βετῇ φοίτησιν εἰς τὸ Δημοτικόν· διότι εἶναι γεγονός ὅτι ἐκ τῶν εἰσερχομένων εἰς τὰ Γυμνάσια, περὶ τὸ μέσον τῶν σπουδῶν τῶν οἱ ἡμίσεις ἐγκαταλείπουσι τοῦτο. Ἄν μετὰ τὴν 6ην Δημοτικῷ εἰσερχονται εἰς τὸ τετραετὴς Γυμνάσιον οἱ μαθηταί, ἀποβλέποντες εἰς τὰ ἐξ αὐτοῦ ἀποκτώμενα προσόντα, θὰ ζητῶσι τὴν περᾶτωσιν καὶ ἀπόλυσιν ἐκ τοῦ πληρεστέρου τούτου κατωτέρου Γυμνασίου καὶ ἐπομένως ἀριώτεροι καὶ ἱκανώτεροι διὰ τὴν βιοπάλην, εἰς ἣν θὰ εἰσέλθουν, θὰ εἶναι κατηρητισμένοι καὶ ἐπαγγελματικῶς καὶ ἀνθρωπιστικῶς, ἐπεὶ δὲ θὰ ἔχωσι δικαίωμα διὰ τοῦ ἀπολυτηρίου τούτου νὰ γίνωσιν ἱερεῖς εἰς τὰς κωμοπόλεις καὶ χωρία τῆς Ἑλλάδος καὶ Δημόσιοι ὑπάλληλοι κατωτέρας τάξεως, ὥς ταμίαι, εἰσπράκτορες, ταχυδρομικοὶ διανομῆς κλπ.

18. Ἡ ἐλευθέρᾳ ἀναστροφῇ κατὰ τὰ διαλείμματα τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν εἰς τὰ μεικτὰ Γυμνάσια καὶ τὰ ἐκ ταύτης λυπηρὰ ἐπακολουθήματα ἐπιβάλλουσιν, ὅπου εἶναι ἀνάγκη ὑπάρξεως τοιούτων σχολείων, λήψιν μέτρων, οἷα εἶναι ἡ χωριστὴ εἴσοδος διὰ τὰ ἄρρενα καὶ διὰ τὰ θήλεα, ἡ χωριστὴ αὐλὴ καὶ ἡ ὁργάνωσις τοῦ ἐσωσχολικοῦ καὶ ἐξωσχολικοῦ βίου τῶν νέων καὶ νεανίδων.

19. **Σχολεῖον καὶ ζωὴ** δὲν πρέπει νὰ ἐξακολουθῶσιν νὰ εἶναι *χωρισμένα* εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς ἑλληνικῆς νεότητος. Τὰ μαθήματα καὶ αἱ σπουδαὶ ἐν τῷ σχολείῳ δὲν εἶναι ἐπαρκῆ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς. Χρειάζεται *ὁργάνωσις τοῦ ἐλευθέρου χρόνου* τῶν μαθητῶν, ὅστις σήμερον φθάνει τὰς 10 ὥρας τοῦ εἰκοσιτετραώρου. Χρειάζεται νὰ δοθῇ διέξοδος εἰς τὰ διαφέροντα τῶν νέων μας, διὰ νὰ δοκιμάσουν καὶ νὰ δημιουργήσουν καὶ νὰ πραγματώσουν, μιμούμενοι ἡμᾶς τοὺς μεγαλυτέρους, καὶ αὐτοί, ὁδηγούμενοι παρὰ τῶν καθηγητῶν των, εἰς ὅ,τι ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς των ζητεῖ. Διὸ οὗτοι ἀναλόγως πρὸς τὰ διαφέροντά των, πρέπει νὰ κατανέμονται καὶ ἀσχολῶνται εἰς ἀθλητικὰς καὶ ἄλλας ὁμάδας, εἰς μουσικὰς ὁργανώσεις, ῥητορικὰς ὁμάδας, δραματικὸν συλλόγον, ὁμάδας ἐκδρομῶν, ὁμάδας ἐκδόσεως περιοδικοῦ τῆς σχολῆς κλπ., εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἀσχολῶνται κατὰ τὰς ἐλευθέρους ὥρας των.

20. Ἐκπαιδευτικὴ **διάγνωσις καὶ ὁδηγία** εἶναι ἐπίσης σήμερον ἀπαρτίτης, παρὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν κατεύθυνσιν τῶν νέων, διὰ διαφωτισμοῦ καὶ ὁδηγίας αὐτῶν εἰς ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα τῆς Ἑλληνικῆς Νεότητος, πὺν ἀπασχολοῦν ἐντονώτατα αὐτήν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκπαιδευτικὰ ἀκόμη προβλήματα ἀνταποκρινόμενα πρὸς τὰς ἀτομικὰς διαφορὰς τῶν μαθητῶν. Τοιαῦτα προβλήματα προκειμένου περὶ τῶν μαθητριῶν τοῦ Γυμνασίου εἶναι : πῶς δύναμαι νὰ κυριαρχῶ τοῦ ἑαυτοῦ μου ; Πῶς δύναμαι νὰ προσαρμολοσθῶ εἰς τὸν σχολικὸν βίον ; Πῶς εἰς τὸν οἰκογενειακὸν βίον ; Πῶς πρέπει νὰ δαπανῶμεν συνετῶς τὰ χρήματά μας ; Πῶς νὰ ἐκλέγωμεν κατάλληλα φορέματα ; Πῶς θὰ ἔχωμεν ὑγίαν ; Πῶς νὰ δαπανῶμεν ἐποφελῶς τὸν ἐλεύθερόν μας χρόνον ; Ποιοὶ οἱ καλοὶ τρόποι συμπεριφορᾶς ; κλπ.

21. Αἱ δυσχέρειαι, τὰς ὁποίας συναντᾷ τὸ Κράτος ἵνα ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς **οἰκονομικὰς ἀνάγκας** τῆς Μέσης παιδείας πρὸς εὐρυθμὸν λειτουργίαν καὶ τὴν αὔξησιν τῶν καθηγητῶν, ὥστε νὰ μὴ παρουσιάζεται τὸ οἰκτρὸν θέαμα εἰς πλεῖστα Γυμνάσια, ὡς λ.χ. εἰς τὸ Η΄ Ἀθηνῶν, νὰ ὑπάρχωσιν 110 μαθηταὶ μὲ ἓνα καθηγητήν, ἐπιβάλλουν τὴν διὰ τῶν Κοινοτήτων, ὅπου εἶναι δυνατόν, ἐπικουρίαν τοῦ Κράτους εἰς ἴδρυσιν καὶ διατήρησιν διδακτικῶν κτιρίων καὶ προμήθειαν ἐποπτικῶν ὁργάνων καὶ ἐπίπλων τῶν σχολείων, ἅτινα ὑπὸ δημοσίων καθηγητῶν καὶ Διευθυντῶν δέον νὰ διευθύνωνται, καταργουμένων τῶν ἐπὶ χρηματισμῷ ὑπὸ ἐμπόρων τῆς παιδείας λειτουργούντων σήμερον ἰδιωτικῶν νυκτερινῶν σχολείων, ἢ γινομένων ἀνεξαρτήτων μὲ ἴδιον προσωπικὸν καὶ μὲ ἠϋξημένα τὰ ἔτη φοιτήσεως καὶ τὰς ὥρας διδασκαλίας καὶ μὲ μαθητὰς πραγματικῶς ἀπόρους καὶ ἐργαζομένους.

Εἰς τὴν τοιαύτην οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν δύνανται νὰ βοηθῶσιν οἱ *ἀπόφοιτοι ἐκάστου Γυμνασίου*, ἂν οὗτοι ὀργανοῦντο εἰς *συλλόγους ἀποφοίτων*

ἐκάστου Γυμνασίου καὶ ἐκκρατοῦντο στενῶς συνδεδεμένοι πρὸς αὐτὸ κατὰ τὰ εἰς ἄλλα ξένα Γυμνάσια καὶ Πανεπιστήμια ἰσχύοντα.

22. Τύποι τοῦ Γυμνασίου. Εἰς τὰς πόλεις ὅπου εἶναι πολλὰ Γυμνάσια διὰ λόγους πρακτικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν προτιμότερος τύπος εἶναι τὸ *συγκεντρωτικὸν* Γυμνάσιον. Εἰς τὸ Γυμνάσιον δηλαδὴ τοῦτο, ἐφ' ὅσον κατὰλληλα κτίρια θὰ ὑπάρχουν, θὰ συγκεντροῦνται περισσότερα τοῦ ἐνὸς τμήματα εἰς ἐκάστην τάξιν καὶ εἰς τὰς κατωτέρας τῶν πολυπληθῶν σχολείων, ὅσον ἰδίᾳ εἰς τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις. Οὕτως ἀντὶ δύο ἢ περισσοτέρων Γυμνασίων εἰς μίαν μικρὰν πόλιν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἓν Γυμνάσιον μὲ τμήματα τάξεων παράλληλα εἴτε κλασσικῆς παιδείσεως, εἴτε ἐπαγγελματικῆς (ἐμπορικόν, βιομηχανικόν, γεωργικόν, κτηνοτροφικόν, καπνοπαραγωγικόν, ἐλαιοκομικόν, σταφιδικόν) κλπ., εἰς μίαν δὲ μεγάλην πόλιν κεχωρισμένα μὲν ὡς σήμερον σχολεῖα, ἀλλ' ὀλιγώτερα μὲ περισσότερα τμήματα παράλληλα. Οὕτως εἰς τὴν Σῦρον λ.χ. εἰς ἓν συγκεντρωτικὸν τύπου Γυμνάσιον δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν μεταξὺ ἄλλων, τμήμα ναυτικῆς ἢ ἐμπορικῆς σχολῆς, εἰς τὴν Καβάλλαν καὶ εἰς τὴν Ξάνθην, μεταξὺ ἄλλων, καπνοπαραγωγικὸν τμήμα, εἰς τὰ Γιαννισὰ καὶ τὴν Αἰκατερίνην καὶ τὴν Ἀρκαδίαν, γεωργικόν. Εἰς τὰς Ἀθήνας δὲ Πειραιᾶ καὶ Θεσσαλονίκην ἀντὶ λ.χ. 10 γυμνασίων καὶ 5 λυκείων δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν 5 λ.χ. Γυμνάσια μὲ τμήματα τάξεων παράλληλα εἴτε κλασσικῆς παιδείσεως, εἴτε ἐπαγγελματικῆς.

Διὰ τῆς τοιαύτης ὁργανώσεως ἕκαστος διδάσκαλος θὰ διδάσκη ἐν ἡ δύο μαθήματα τὸ πολὺ οὐχὶ εἰς πολλὰς τάξεις, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ μάθημα ἐπαρκέστερον εἰς παράλληλα τμήματα ἀποτελούμενα ἐκ μαθητῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς τάξεις (π.χ. εἰς τρία τμήματα Α' τάξεως ἢ εἰς τρία τμήματα Γ' τάξεως).

Οὕτως ἐπέρχεται οἰκονομία διδακτικοῦ προσωπικοῦ, οἰκονομία ὁργάνων, βιβλίων, ἐργαστηρίων, βιβλιοθηκῶν καὶ εἰδικέων τῶν Καθηγητῶν, διδασκόντων ἐπανελημμένως τὸ αὐτὸ μάθημα, συνεργαζομένων καὶ ἐποπτευομένων ὑπὸ ἐνὸς διευθυντοῦ ἐκάστου τμήματος (Ἑλληνικῶν, Φυσικῶν κλπ.). Ὅ τῶν φυσικῶν λ.χ. καθηγητῆς δὲν θὰ ἔχη ἀνάγκην τριῶν ἐργαστηρίων, ὅσα καὶ τὰ Γυμνάσια ὅπου θὰ διδάσκη, τρέχων πολλάκις ἐξ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἀλλὰ θὰ ἔχη ἐν μὲν, ἀλλὰ πλούσιον δὲν θὰ ἔχη ἀνάγκην νὰ παρασκευάζῃ τὰ πειράματά του διὰ τὰ τρία Γυμνάσια τρεῖς φορές, ἀλλ' ἅπαξ καὶ τελείως, αἰθούσας δ' εἰδικὰς μαθημάτων δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν Γεωγραφίας π.χ. Ἱστορίας, Φυσικῆς καὶ Χημείας κλπ. Διὰ τοιαύτης μεταρρυθμίσεως ἡ Μ. ἐκπαίδευσις προσαρμόζεται εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, οἰκονομία χρημάτων καὶ κόπου ἐπέρχεται, ταξινόμησις τῶν μαθητῶν ἀναλόγως τῶν δυνάμεων τῶν εἶναι δυνατὸν νὰ τελῇται, καὶ κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐπιθεώρησις καὶ πρόοδος τοῦ σχολείου νὰ ἐξασφαλίζεται δι' ἐνὸς καλοῦ διευθυντοῦ μὲ εὐρύτεραν δικαιοδοσίαν καὶ εὐθύνην.

23. Ἐκ παραλλήλου δὲ πρὸς τὰ τοῦ συγκεντρωτικοῦ τύπου Γυμνάσια, θὰ λειτουργήσωσιν εἰς τὰς δύο μεγαλυτέρας πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἀνὰ ἓν *εἰδικὸν Γυμνάσιον*, εἰς τὰ ὅποια θὰ φοιτῶσιν οἱ *ἐξαιρετικῆς ἱκανότητος* καὶ *ιδιοφυίας* ἔφηβοι. Τούτους *ἐπιτακτικὸν καθήκον* ἔχει ἡ *Πολιτεία* νὰ ἀνεύρῃ κατόπιν ἐπιστημονικῶν ἐξετάσεων καὶ ἀποφάσεων τοῦ Καθηγητικοῦ Συλλόγου· ἐπιλέγουσα δ' αὐτοὺς ἐξ ὅλων τῶν μαζῶν τοῦ λαοῦ, ἐκτρέφουσα καὶ ἐκπαιδεύουσα δωρεὰν ὡς ἐν Πρυτανείῳ, νὰ δημιουργήσῃ ἐξ αὐτῶν τοὺς μέλλοντας ἡγέτας τοῦ Ἐθνους ἐν τῇ τέχνῃ, τῇ πολιτικῇ καὶ ἀσπὶ ἐπιστήμῃ.

24. Οὕτω θὰ ὑπάρχῃ ἀντὶ τοῦ σημερινοῦ πενιχροῦ Γυμνασίου τύπος ἐνὸς τελείου Γυμνασίου μετὰ τὰ τμήματά του διὰ τὰς τελευταίας τάξεις, μετὰ πλήρη ὀπλισμὸν εἰς βιβλιοθήκας καὶ ἐργαστήρια, ἀμφιθέατρα καὶ ἀναγνωστήρια καὶ δυνατότητας ὀπτικῆς διδασκαλίας διὰ *κνηματογράφου*, χρησιμοποιοιμένου τοῦ νέου τούτου δυναμικοῦ σχολείου ὡς μέσου ἡθικῆς ἀνυψώσεως καὶ πνευματικῆς ἀνατάσεως. Τὸ σχολεῖον τοῦτο θὰ χρησιμοποιηθῇ προσέτι διὰ τὴν *ἐπιμόρφωσιν τῶν ἐνηλίκων*, προσερχομένων δι' ἰδιαιτέρας ἐξωτερικῆς εἰσόδου πρὸς μελέτην εἰς τὴν βιβλιοθήκην καθ' ὥρας μὴ διδασκαλίας τῶν μαθητῶν.

Οἴκοθεν νοεῖται ὅτι Διευθυντῆς τοῦ Γυμνασίου ἀμφοτέρων τῶν βαθμίδων, δέον νὰ ὀρίζεται ὁ *φιλόλογος ἐκείνος*, ὅστις θὰ διακρίνεται διὰ τὸ ἦθος αὐτοῦ, τὴν διοικητικὴν ἱκανότητα καὶ τὸ ἔνθεον πῦρ καὶ τὸν ἐνθουσιασμὸν του πρὸς φρονηματισμὸν τῶν Ἑλλήνων τροφίμων του.

Τοῦτο δὲ διότι οἱ φιλόλογοι εἶναι *καθηρτισμένοι* πληρέστερον φιλολογικῶς, φιλοσοφικῶς, κοινωνιολογικῶς, ψυχολογικῶς καὶ παιδαγωγικῶς, ὡς σπουδάζοντες καὶ ἀσκούμενοι εἰς τὰ μαθήματα ταῦτα.

25. Ἐξεταστέον τώρα ποῦ εἶναι ἐπωφελέστερον νὰ κτίζεται τὸ σχολεῖον τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Εἰς πᾶσαν συνοικίαν; Εἰς πᾶσαν κωμόπολιν, ὡς σήμερον γίνεται; Διὰ λόγους ὅχι μόνον ὑγείας τῶν μαθητῶν, ὅχι μόνον οἰκονομικούς, ἀλλὰ πληρεστέρας ἐκπαιδεύσεως, ἐπιβάλλεται ἡ ἵδρυσις ἐνὸς *τελείου σχολείου Μ. Ἐκπαιδεύσεως* εἰς ἑκάστην πόλιν μεταξὺ δύο κοινοτήτων ἢ δύο συνοικιών, ὅπου τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, τὸ αὐτοκίνητον ἰδιαιτέρως, εἶναι εὐκόλῳ νὰ διέρχεται. Οὕτως, ἀντὶ δύο Γυμνασίων, ἐνὸς π.χ. εἰς τὸ Λιόπеси καὶ ἐνὸς εἰς τὸ Κορωπὶ, ἐν Γυμνάσιον πλήρες μετὰ εὐρυχώριον ἐκτεταμένον, χωριστὰ διὰ τὰ ἄρρενα καὶ χωριστὰ διὰ τὰ θήλεα, μετὰ κοινὰ ἐργαστήρια ὅχι χημείας καὶ φυσικῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ εἰς τὰ θήλεα οἰκειότερα καὶ τὰ εἰς τὰ ἐπαγγέλματα εἰσαγωγικά ἐργαστήρια, εἶναι μυριάκις προτιμότερον νὰ ἵδρυσθῇ εἰς τὴν μεταξὺ τῶν δύο πόλεων πευκόφυτον θέσιν Καρελᾶ, ἀντὶ τῶν σημερινῶν εἰς ἀμφοτέρας τὰς πόλεις ἀνεπαρκεστάτων Γυμνασίων.

26. Καὶ αὗται εἶναι αἱ μεταρρυθμίσεις αἱ ἀφορᾶσαι κυρίως εἰς τὴν *μέσην παιδείαν*, ἀφ' ἧς θὰ ἐκπηγάσουν οἱ πολλοὶ ὁδηγοὶ τῆς κοινωνίας, οἵτινες θὰ ἀνυψώσωσι τὸ μορφωτικὸν ἐπίπεδον τοῦ λαοῦ καὶ ἔξ ἧς ἔξαρτᾶται ἡ ἐκπολιτιστικὴ του στάθμη καὶ προαγωγή του.

Ἐρχόμεθα τώρα εἰς τὰς μεταρρυθμίσεις τὰς ἐπιβαλλομένας εἰς τὰς λοιπὰς βαθμίδας τῆς ἐκπαιδεύσεως :

Ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία δέον νὰ διακριθῇ εἰς προσχολικὴν καὶ εἰς σχολικὴν δωδεκαετῇ, εἰς ἀνωτέραν παιδείαν, τὴν τῶν διαφόρων ἀκαδημιῶν καὶ στρατιωτικῶν σχολῶν, εἰς ἀνωτάτην παιδείαν καὶ εἰς ἐπιμορφωτικὴν ἐνηλίκων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.

"Ἀς ἐξετάσωμεν δι' ἐλαχίστων τὰς βαθμίδας ταύτας.

27. *Προσχολικὴ ἀγωγή.* Ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ Ἑλληνόπαιδος ἀρχίζει φύσει ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ποὺ γεννᾶται τὸ παιδί ἢ ἀκόμη ἐνωρίτερον καὶ διήκει δι' ὅλον τοῦ βίου. Κάθε μία περίοδος ὅμως τῆς ζωῆς ἔχει καὶ ἰδίαν σημασίαν, ἰδίας ἀνάγκας καὶ ἀπαιτεῖ καὶ ἰδίαν μέριμνάν μας. Καὶ ἡ προσχολικὴ ἀγωγή ἢ ἡ ἀγωγή καλύτερον τῆς πρώτης παιδικῆς ἡλικίας, τῆς ἡλικίας τοῦ παραμυθιοῦ καὶ τῆς ἀπλοϊκῆς φαντασίας, ἔχει ἀνάγκην βοήθειας ὅχι μόνον διὰ τὴν φύσει ἐσωτερικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ παιδιοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παροχὴν γνώσεων, τὸν διαφωτισμὸν ἐκ τοῦ πλούτου τοῦ περιβάλλοντος ποὺ θὰ μορφωθῇ τὸ παιδί ἀπὸ τῆς νηπιακῆς ἡλικίας ἢ μᾶλλον ἀπὸ τῆς πρὸ τῆς γεννήσεως, ἀπὸ τῆς ἐμβρυϊκῆς δηλ. μέχρι τῆς εισόδου τοῦ παιδιοῦ εἰς τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον.

28. Ἐκτὸς ὅμως τῆς φυσικῆς τοῦ καταλλήλου περιβάλλοντος ἀγωγῆς ἔχομεν καὶ τὴν σκόπιμον καὶ τὴν κατὰ ὄρισμένον σχέδιον ἐπίδρασιν ποὺ γίνεται εἰς τὴν σπουδαιότατην αὐτὴν ἡλικίαν. Εἰς τοὺς παιδικὸς σταθμοὺς, τὰ δεύτερα αὐτὰ σπίτια τοῦ παιδιοῦ, καὶ εἰς τὰ *Νηπιαγωγεῖα*, ποὺ ἀναπτύσσονται τὰ αἰσθητήρια καὶ καλλιεργεῖται ἡ αὐτενέργεια, συνηθίζει τὸ νήπιον ὑποτυπωδῶς νὰ αὐτοκυβερνᾶται, νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὴν κατανόησιν τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων, μεθ' ὧν ἔρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ ἐπαφὴν καὶ ν' ἀποκτᾷ ἔξεις πρὸ παντὸς εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς εἰς τὴν μᾶλλον εὐπλαστον ταύτην ἡλικίαν. Ἡ ἀπόκτησις τῶν ἔξεων καὶ δεξιότητων τούτων τοῦ παιδιοῦ ἔχει ἀνάγκην τῆς φροντίδος τῆς πολιτείας καὶ ἔχει διὰ τοῦτο θέσιν εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν πρόγραμμα τοῦ ἔθνους. Καὶ δι' αὐτὸ τὰ νηπιαγωγεῖα δέον ὅσον τὸ δυνατόν νὰ ἐπεκταθῶσι εἰς ὅλας τὰς ἐκπαιδευτικὰς περιφερείας μάλιστα δὲ εἰς τὰς *ξενοφώνους*, ἐφ' ὅσον αὗται ἀκόμη ὑπάρχουσι. "Ἀς μὴ φέρεται ὡς δικαιολογία ἢ πρόφασις διὰ τὴν παραμέλησιν τῆς ἡλικίας ταύτης ἡ ἔλλειψις χρημάτων, κτιρίων, ἐπίπλων ἢ στελεχῶν. Οὔτε ἀμέσως καὶ γενικὴ θὰ γίνῃ ἡ ἐπέκτασις τῆς προσχολικῆς ἀγωγῆς, οὔτε εἰς ὅλας τὰς περιφερείας

ἢ ὅλους τοὺς τόπους αὕτη ἀμέσως θὰ ἀρχίσῃ, ἀλλὰ βαθμηδὸν καὶ δὴ περισσότερον ἀναλόγως τῶν οἰκονομικῶν μέσων.

29. Ἄλλ', ὡς εἶπον, ἡ προσχολικὴ ἀγωγή δὲν ἀρχίζει ἀπὸ τῆς γεννήσεως ἀλλὰ ἀπὸ τῆς ἐμβρυϊκῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ, ἐφ' ὅσον ἡ ὑγεία του εἶναι τὸ πρῶτον μέλημα τῆς ἀγωγῆς. Εἰς ταύτην δύναται νὰ συμβάλῃ τὰ μέγιστα ἡ δημοσίευσις, κατόπιν μεταφράσεων ἀπὸ τοῦ Ἀμερικανικοῦ ἐντύπων ὁδηγίων, ἐφ' ὅσον ἑλληνικαὶ δὲν ὑπάρχουσι, διὰ τὰς μελλούσας μητέρας περὶ ὑγιεινῆς τοῦ ἐμβρύου καὶ περὶ ὑγιεινῆς διατροφῆς καὶ ἀγωγῆς κατὰ τὰ ἔτη τῆς βρεφικῆς ἡλικίας τοῦ παιδιοῦ.

Αἱ ἔντυποι αὗται ὁδηγαὶ πρέπει νὰ ἀποστέλλωνται δωρεὰν τῇ αἰτούσῃ.

30. **Δημοτικὴ ἐκπαίδευσις.** Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὰς ἐπενεκτέας μεταρρυθμίσεις τῆς Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς ἐν τῷ Δημοτικῷ σχολείῳ, ὅστις κυρίως εἶναι ἡ ἀπόκτησις τῶν βασικῶν ἔξεων καὶ ἀπαρισμάτων τοῦ ἡθικοῦ χαρακτῆρος, ἔξεων εἰς τὸ ταχέως καὶ δὴ περισσότερον εἰς τὸ ἐν σιγῇ ἀναγιγνώσκειν καὶ κατανοεῖν τὸ περιεχόμενον, ἔξεων εἰς τὸ ὀρθογραφεῖν καὶ καλλιγραφεῖν, καὶ εἰς τὴν ταχεῖαν λύσιν ἀριθμητικῶν προβλημάτων, ἀνάγκη εἶναι ἡ ἐποπτεία τῆς λειτουργίας τῶν σχολείων νὰ ἐνισχυθῇ, τῶν διοικητικῶν καθηκόντων τῶν ἐπιθεωρητῶν ἀνατιθεμένων εἰς τοὺς μετεκπαιδευθέντας δημοδιδασκάλους ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ (καὶ ἔχομεν 1300 τοιοῦτους σήμερον), τῶν ἐπιθεωρητῶν ἀπελευθερουμένων ἀπὸ τῆς γραφειοκρατίας καὶ ἀφοσιουμένων εἰς τὸ κύριον ἔργον των, ὅπερ εἶναι ἡ καθοδήγησις καὶ ὁ ἔλεγχος τῶν διδασκάλων εἰς τὸ διττὸν ἔργον των: Καθοδήγησις: α) ἐντὸς τοῦ σχολείου (ὁρθὴν μέθοδον διδασκαλίας, ὁρθὴν μέθοδον μορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος καὶ εἰσαγωγὴν τῶν μαθητῶν, εἰς τὰς τελευταίας ἰδίᾳ τάξεις εἰς τὸ αὐτενεργῶς μελετᾶν), καὶ β) ἐκτὸς τοῦ σχολείου: (συνεργασίαν οἰκογενεῖας καὶ σχολείου καὶ ἡγεσίαν τοῦ διδασκάλου εἰς τὴν ἀνάπλασιν καὶ μόρφωσιν τῆς ἐνῆλικου κοινωνίας καὶ δὴ τῶν ἀμορφώτων καὶ ἀναλφαβήτων).

31. Ἡ αὔξησης τῶν ἐτῶν διδασκαλίας εἰς τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον κατὰ δύο ἔτη ἐπιβάλλει πληρεστέραν τὴν μόρφωσιν τῶν διδασκάλων δι' αὐξήσεως τῶν δύο σήμερον ἐτῶν σπουδῆς εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας κατὰ 1-2 τοὐλάχιστον ἔτη οὐ μόνον διὰ τὴν ἀνθρωπιστικὴν αὐτῶν μόρφωσιν δι' εἰσαγωγῆς νέων μαθημάτων λογοτεχνίας (βυζαντινῆς, ἀρχαίας) καὶ μᾶς τοὐλάχιστον ξένης γλώσσης, παρασκευὴν αὐτῶν διὰ τὸ ὥς ἂνω διπλοῦν αὐτῶν ἔργον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τεχνικὴν ἐπαγγελματικὴν αὐτῶν κατάρτισιν

ὡς διδασκάλων εἰς τὴν 7ην καὶ 8ην τάξιν τῆς ὡς ἄνω τεχνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως.

32. Ἡ ἐπέκτασις τοῦ θεσμοῦ τῶν νυκτερινῶν σχολείων διὰ τοὺς ἀγραμμάτους εἰς πάσας τὰς κοινότητας ἐπιβάλλεται, δεδομένου ὅτι ὁ ἀναφαβητισμὸς ἐν Ἑλλάδι κυμαίνεται σήμερον μεταξὺ 12 % - 25 %, καὶ δὴ μεταξὺ γυναικῶν, αἷτινες, ἂς μὴ λησμονῶμεν, εἶναι ἰσότιμοι πλέον πρὸς τοὺς ἄνδρας. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπέκτασις τῆς ἀγωγῆς τοῦ λαοῦ ἐπιβάλλεται, διότι, μὴ λησμονῶμεν, δημοκρατία καὶ ζῆν ὑπὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα σημαίνει ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέραν ἀγωγὴν τοῦ λαοῦ καὶ δὴ δωρεάν. Ἄλλως τε ἡ ἀγωγή, κρινομένη ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως ὀφείλει νὰ εὖνοῃ καὶ εὐεργετῇ οὐ μόνον τοὺς ὀλίγους ἐκλεκτοὺς (τοὺς Élite), ἀλλὰ τοὺς πολλοὺς, σύμπαν τὸ Ἕθνος. Εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τούτου δύναται νὰ συμβάλῃ καὶ ἡ διὰ νόμου ἀπαγόρευσις τοῦ ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας ἀπολυτήριον Δημοτικοῦ σχολείου ἢ ἀπολυτήριον ἀναμορφωτικοῦ, δι' ἀγραμμάτους, ἐνηλίκους τριετοῦς σχολείου.

33. Οἱ Διευθύνται τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, ὅπως καὶ τοῦ Γυμνασίου, δέον νὰ ἀποκτήσωσι δικαιώματα ἐπὶ τοῦ προσωπικοῦ. Οὕτω δύναται πᾶν ἴδρυμα νὰ λειτουργῇ καρποφόρως.

34. Γλῶσσα τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου θὰ εἶναι, ὡς ἠνωτέρω ἐλέχθη, μία, μὲ ἱστορικὴν ὀρθογραφίαν, ἀνελλισσομένης τῆς μητρικῆς βαθμυδὸν μέχρι τῆς κατὰ τὰς τελευταίας τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου μορφώσεως τῆς ἀπλῆς καθαιρενούσης τῶν δοκίμων τύπων αὐτῆς καθοριζομένων ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν.

35. Ἡ ἐπέκτασις τοῦ θεσμοῦ τῶν βιβλιοθηκῶν εἰς ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα σχολεῖα τοῦ κράτους, βιβλιοθηκῶν ἀπὸ τῶν ὁποίων θὰ δανείζονται οἱ μαθηταὶ βιβλία εὐχάριστα, μορφωτικά, καὶ πρὸς ἐκμάθησιν τῆς τέχνης τῆς ἀναγνώσεως, ἧτις δὲν εἶναι εὐκολος ἀπὸ ἐνὸς μόνον ἀναγνωστικοῦ ὡς γίνεται σήμερον, καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν γνώσεών των καὶ πρὸς εὐχάριστον διαβίωσιν κατὰ τὸν ἐλεύθερόν των χρόνον. Τῶν βιβλίων τούτων, κρατουμένων ἐπὶ 15θήμερον, θὰ προσκομίζωσιν οἱ μαθηταὶ εἰς τὸν διδάσκαλον περίληψιν ἐπὶ μιᾷ μόνον σελίδος ἐπὶ ἐρωτημάτων παρεχομένων ὑπ' αὐτοῦ. Κατὰ παρόμοιον τρόπον θὰ γίνεται ὁ δανεισμὸς καὶ κατὰ τὴν 9μηνον σχολικὴν διαβίωσιν καὶ κατὰ τὰς διακοπὰς παρὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Γυμνασίου καὶ ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἔκθεσις ὑπ' αὐτῶν ἐν καλῇ μεταφράσει μὴ διδασκομένων ἐν τῷ σχολεῖω κεφαλαίων ἀρχαίου κειμένου ἢ καὶ ὅλου συγγραφῆς τῶν ἀθανάτων καλλιστευμάτων τῆς ἀρχαίας καὶ βυζαντινῆς λογοτεχνίας.

36. Οἱ μέλλοντες διδάσκαλοι τοῦ Ἔθνους, τόσον τῆς Δημοτικῆς ὥσον καὶ τῆς Μέσης παιδείας, δεόν νὰ ἐκλέγωνται ἐλεγχομένης τῆς ὅλης *προσωπικότητος* τῶν ὑποψηφίων, πρᾶγμα ὅπερ εἶναι δυνατόν, ἂν αἱ εἰσιτήριοι ἐξετάσεις δὲν διεξάγωνται, ὥς σήμερον συμβαίνει, κατὰ Σεπτέμβριον ἐν ταῖς Παιδαγωγικαῖς Ἀκαδημαῖαις καὶ τοῖς Πανεπιστημίοις, ἀπολλυμένου χρόνου 2 μηνῶν καὶ ἄνευ γνωριμίας τῶν ἐξεταζομένων καὶ ἐλέγχου τῶν ἱκανότητων καὶ προσόντων αὐτῶν διὰ τὸ ὕψιστον λειτούργημα τοῦ Ἑλλήνου διδασκάλου.

37. **Διάρθρωσις τῆς Παιδείας.** Ἐρχόμεθα ἥδη εἰς τὸ ζήτημα τῆς *διαρθρώσεως* τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου πρὸς τὸ τῆς Μέσης παιδείας καὶ τὰ καθ' ἕκαστον προβλήματα καὶ τὰς ἐπενεκτέας μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν Δημοτικὴν καὶ τὴν Ἀνωτάτην κυρίως ἐκπαίδευσιν, διότι, ὥς εἶπον, τὰ λεχθέντα ἐν τοῖς προηγουμένοις 25 σημείοις ἀφορῶσι κυρίως τὴν Μέσῃ ἐκπαίδευσιν.

Ἡ ἐκπαίδευσις ὀφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι εἶναι *μία*, ὅτι δὲ δὲν εἶναι ὑποτιμητικὸν νὰ διδάσκη τις εἰς τὴν μικρὰν ἡλικίαν καὶ τιμητικὸν μόνον νὰ διδάσκη τοὺς ἐν ἡλικίᾳ. Εἰς προηγμένα κράτη διενθυντῆς τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου διορίζεται διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ εἰδικὸς παιδαγωγὸς μὲ βαθυτάτην μόρφωσιν παιδαγωγικῆς καὶ ψυχολογίας, θεωρητικῆς καὶ ἐφαρμοσμένης. Ἄν ἡ ἐκπαίδευσις ᾗτο *ὑποχρεωτικὴ* καὶ *δωρεάν* μέχρι τέλους τοῦ Γυμνασίου, ὥς γίνεται εἰς προηγμένα περισσότερον ἡμῶν κράτη, δὲν θὰ ἐγεννᾶτο πρόβλημα διαρθρώσεως τῆς παιδείας, διότι εἰς τὰς τάξεις τοῦ 12ετοῦς τούτου σχολείου θὰ ἐδίδασκον οἱ εἰδικῶς διὰ τὰς τάξεις ταύτας παρεσκευασμένοι διδάσκαλοι, οἱ δὲ μαθηταὶ πάντες θὰ ἐγεύοντο τῆς ἀπαραίτητου μορφώσεως. Ἐφ' ὅσον ὅμως δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἡ 12ετῆς παιδεία οἱ δὲ μαθηταὶ τῆς Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, παρὰ τὸ ὑποχρεωτικὸν αὐτῆς, ἀπὸ τῆς Ε' τάξεως διαρρέουσιν ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ζήτημα γεννᾶται τὸν ὅτι τῆς λαϊκῆς παιδείας, δι' οὗς λόγους περαιτέρω ἀναφέρομεν. Ὅθεν χωρισμὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως παίδων μικρᾶς ἡλικίας καὶ τῶν ἐφήβων εἶναι ἐπιβεβλημένος, διὸ καὶ διάρθρωσις τῶν σχολείων Δημοτικῆς καὶ Μέσης παιδείας πρέπει νὰ γίνῃ. Ἀπὸ ποίας ὅμως τάξεως θὰ ἀποχωρισθῶσιν οἱ μαθηταὶ τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου ἵνα μεταβῶσιν εἰς τὸ σχολεῖον τῶν ἐφήβων, τὸ σχολεῖον τῆς Μέσης παιδείας;

Ἀποκλίνομεν, μετὰ τὴν μελέτην τῶν πραγμάτων, ὥς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο εἰς ἐξαετὲς Δημοτικόν, τετραετὲς Γυμνάσιον γενικῆς ἐγκυκλοπαιδικῆς ἢ ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως, καὶ διετὲς ἀνώτερον, εἰδικεύσεως, Γυμνάσιον, ὡς ἀπὸ τοῦ 1930 ἐν τῇ ψυχολογίᾳ τοῦ ἐφήβου ἀναγράφομεν.

38. Οἱ λόγοι τῆς τοιαύτης διαρθρώσεως εἶναι πολλοί, ὧν κύριοι εἶναι οἱ ἑξῆς:

α) Τὸ Γυμνάσιον εἶναι σχολὴ ἐφήβων, σχολὴ ἐν ἣ γίνεται μετάβασις

ἐκ τοῦ συγκεκριμένου εἰς τὸ ἀφηρημένον, τὰς ἐννοίας, τοὺς κανόνας· δὲν εἶναι κατώτερον ἀλλὰ μέσον σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ φοιτῶντες ἔχουν ἐκτὸς τῶν κοινῶν καὶ ἄλλα διαφέροντα ἀπὸ τοὺς μικροὺς 10ετείς καὶ 11ετείς παῖδας¹.

β) Ἡ μετάβασις εἰς τὴν Μέσῃν παιδείαν ἀνωρίμων μαθητῶν ἡλικίας 10-11 ἐτῶν, ὅπως ὑπὸ τινων ὑποστηρίζεται, ἐχόντων ἓνα διδάσκαλον, ὅστις γνωρίζει τὴν ὅλην προσωπικότητα τοῦ παιδιοῦ, εἰς ξένον περιβάλλον, ὅπου νέας φιλίας πρέπει νὰ συνάψῃ τὸ παιδί, περιβάλλον μὲ διάφορα ὄργανα καὶ αἰθουσὰς διδασκαλίας, μὲ νέα μαθήματα καὶ διαφόρους καθηγητάς, εἰς περιβάλλον, ὅπου νέα μορφὴ γλώσσης χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῶν καθηγητῶν, ὅπου αἱ ἐνέργειαι τῶν μαθητῶν καὶ τὰ διαφέροντά των κατανέμονται μεταξὺ πολλῶν καθηγητῶν, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδεὶς τούτους καλῶς γνωρίζει, ἢ μετάβασις αὕτη δὲν εἶναι εὐχερὴς, ἀλλὰ λίαν δυσχερὴς. Ὅσον δὲ ἀνωριμώτερος εἶναι ὁ μαθητὴς (10 ἢ 11 ἐτῶν), τόσον ἡ διάρκειά τῆς προσαρμογῆς του καὶ ἡ δυσχέρειά του εἶναι μεγαλυτέρα.

γ) Εἶναι γεγονός πανθομολογούμενον ὅτι, παρὰ τὸ ὑποχρεωτικὸν τῆς Δημοτικῆς ἐκπαιδύσεως, ὅταν ἐκ τῆς Δ' τάξεως ἢ τῆς προτεινομένης ὑπὸ τινων Ε' τάξεως γίνεται μετάβασις εἰς τὴν Μέσῃν ἐκπαίδευσιν, οἱ ἐναπομένοντες κατωτέρας ἀναπτύξεως καὶ προόδου μαθηταὶ εἰς τὴν Ε' καὶ Σ' τάξιν διαρρέουσι, ἐλάχιστοι δ' ἐξ αὐτῶν παραμένουσιν εἰς τὰς τάξεις αὐτάς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ πλεῖστον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ δὲν θὰ γένεται τῶν ἀγαθῶν τοῦ ἐλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, δὲν θὰ κατανοῇ οὔτε τὴν θείαν λειτουργίαν, οὔτε τὸ εὐαγγέλιον, τοῦ ὁποίου τὴν ἐρμηνείαν εἰς τὴν τελευταίαν τάξιν εἶναι δυνατόν, ὥς ἄλλοτε, νὰ καταμανθάνῃ ὁ μαθητής, ἀλλ' οὔτε καὶ τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ κράτους.

δ) Ἀλλὰ καὶ ἄλλοι λόγοι συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς προτεινομένης γνώμης, ὅτι δηλ. ἡμεῖς, σήμερον τοῦλάχιστον, ἔχομεν πλῆθος μέγα μαθητῶν ὑπὲρ τοὺς 80 πολλάκις εἰς μίαν τάξιν, καὶ θὰ ζητήσωμεν τὴν αὐξήσιν τούτων διὰ τῆς ἐνωρίτερον εισδογῆς των εἰς τὸ Γυμνάσιον; Οὐχὶ δὲ μόνον φρονῶ ὅτι ἀπὸ τῆς ἔκτης τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου δεόν νὰ γίνεται ἡ μετάβασις εἰς τὸ Γυμνάσιον, ἀλλ' ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ λαοῦ, ἀπὸ τῆς ὁποίας θὰ προέλθουν οἱ πολλοὶ καλοὶ ἐπαγγελματίαι, οἱ καλοὶ ἐργάται, οἱ καλοὶ καὶ ἐνάρετοι πολῖται, οἱ καλοὶ στρατιῶται καὶ ὑπερασπισταὶ τῆς πατρίδος, ἐπιβάλλεται σήμερον νὰ αὐξηθῇ κατὰ δύο ἔτη ἵνα κατ' αὐτὰ καὶ ἡ ἀνθρωπιστικὴ ἀγωγή τῶν 80% τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ συμπληροῦται καὶ ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ἀγωγή αὐτοῦ μὴ ὑπολείπεται, ἀλλὰ κυρίως ἡ ἀπαραίτητος σήμερον ἐπαγγελματικὴ προπαρασκευὴ καὶ ἀγωγή κατὰ τὰ δύο ταῦτα ἔτη ἐμμέσως παρέχεται καὶ πρακτικῶς. Καὶ ἐννοῶ πρακτικῶς καὶ ἐμμέσως τοῦτο, ὅτι δηλ. εἰς τὰς

1. Βλ. Γ. Σακελλαρίου, Γενικὴ ψυχολογία, ἔκδ. Δ', σελ. 147 ἐξ.

τάξεις αὐτὰς θὰ γίνεταί διδασκαλία κατὰ κοινὸν πρόγραμμα μαθημάτων, τὸ πρῶτον μὲν ἔτος περὶ ἐπαγγελμάτων καὶ δὴ τῶν ἐπιχωριαζόντων, τοῦ γεωργοῦ, τοῦ κτηνοτρόφου, τοῦ ναυτικοῦ, τοῦ ἠλεκτρολόγου, τοῦ ἐμπόρου, τοῦ ὁδηγοῦ αὐτοκινήτων κλπ., κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἔτος διδασκαλία περὶ τὴν χρῆσιν τῶν διαφόρων ἐργαλείων καὶ μηχανῶν εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ τόπου, οὐχὶ βεβίαιως ἐκ βιβλίων ἀλλ' ἐν τῇ πράξει κατὰ τὸ πρόγραμμα λ.χ. τῆς Γεωργικῆς Σχολῆς Θεσσαλονίκης.

Σημειωτέον ὅτι ἡ τοιαύτη ἀνωτέρα λαϊκὴ παιδεία εἰς ἄλλα κράτη πρὸ 30 καὶ πλέον ἔτων ἔχει εἰσχωθῆ. Οὕτως εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τοῦ 1924 τριετὴς ἦτο ἡ τοιαύτη μετὰ τὸ 12ον ἔτος Δημοτικῇ ἀνωτέρα λαϊκὴ ἐκπαίδευσις, σήμερον δὲ ἐγένετο ὑποχρεωτικὴ μέχρι τοῦ 16ου ἔτους.

Τοῦτο ἀτυχῶς παρ' ἡμῖν εἶναι σήμερον δυσχερές, διότι ἡ προμήθεια τοιούτων ἐργαλείων εἶναι πολυδάπανος καὶ τὸ διδακτικὸν προσωπικόν, παρὰ τὴν διδασκαλίαν γεωργικῶν μαθημάτων εἰς τὰς διετεῖς παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας, δὲν εἶναι ἐπαρκὲς καὶ σπανίζει. Διὰ τοῦτο, φρονῶ, ὅτι ἡ τοιαύτη ἀσκήσις τῶν μαθητῶν θὰ γίνεταί ὅπου ὑπάρχουν ἐργοστάσια καὶ ἐργαστήρια τεχνικὰ εἰς τὴν ἔδραν τοῦ σχολείου. Εἰς αὐτά, κατὰ τὸ ἀπόγευμα οἱ μαθηταὶ θὰ μεταβαίνουν, ἵνα οἰκειωθῶσιν ἐκεῖ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὑπαρχόντων ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων ἀναλόγως τοῦ διαφέροντός των καὶ τῶν κλίσεων των, καὶ ἐνδιατρίβουν περισσότερον εἰς τὴν τέχνην ἢ εἰς τὸ ἐπάγγελμα πού θὰ ἀκολουθήσουν ἐξερχόμενοι τοῦ σχολείου. Ὡσαύτως τοὺς ἐλλείποντας διδασκάλους τῶν τεχνικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν μαθημάτων δύνανται προσωρινῶς νὰ ἀντικαθιστῶσιν ἐμπειροτέχνη ἐκ τῶν ἐργοστασίων ἢ ἐργαστηρίων καλούμενοι εἰς τὸ σχολεῖον. Εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα ὑποτροφίαι δέον νὰ παρέχωνται ὑπὸ τοῦ κράτους κατόπιν διαγωνισμῶν, ὥς τοῦτο γίνεται εἰς παρόμοια σχολεῖα Ἀγγλίας, Γαλλίας, Γερμανίας, Ἰσπανίας.

39. Τὰ προβλήματα τοῦ Πανεπιστημίου. Τὰ σπουδαιότερα τῶν προβλημάτων τοῦ Πανεπιστημίου, ὥς ἀλλαχοῦ εἰς μικρὰν ἡμῶν μελέτην¹ καὶ εἰς ὑποβλήθην ὑπόμνημα πρὸς τὴν Σύγκλητον πρὸ τριετίας διελάβομεν καὶ ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὰ πεπραγμένα τῆς Κοσμητείας ἡμῶν, εἶναι τὰ ἑξῆς :

Ἐπαφὴ καὶ συνεργασία Πανεπιστημίου καὶ Κοινωνίας. Ὡς τὸ Πανεπιστήμιον σήμερον ἔχει, ἀνεξάρτητον ἀπὸ τῆς Κοινωνίας, ἄνευ ἐπαφῆς καὶ συνεργασίας μετ' αὐτῆς, ἀφ' ἑαυτοῦ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καλύψῃ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, οὐ μόνον τὰς ἀνάγκας ὁργανώσεως τοῦ Πανεπιστημίου πρὸς παροχὴν εἰς τοὺς τροφίμους του ὅλων τῶν ἐφοδίων, ὥστε νὰ ἀποβῶσιν ὅσον τὸ δυνατόν οὗτοι ἄριστοι ἐπιστήμονες εἰδικευόμενοι εἰς κλάδον τῆς

1. Περὶ Γ. Σακελλαρίου, Τὰ προβλήματα τῆς Πανεπιστημιακῆς Ἐκπαίδεως, Θεσσαλονίκη 1938.

ἐπιστήμης, ἣν ἐξέλεξαν, καὶ καλοὶ ἐπαγγελματίαι, ἀλλὰ πρὸ παντὸς καλοὶ κοινωνικοὶ ἡγέται, ἄξιοι νὰ κατευθύνωσι συνειδητῶς τὰς διαφόρους κοινωνικὰς λειτουργίας, ὥς ἀπαιτεῖ τὸ παρὸν καὶ τὸ προσεχὲς μέλλον τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Τὸ Πανεπιστήμιον, ὥς ἔχει σήμερον, θὰ ἐξαρτᾶται διαρκῶς ἐκ τοῦ Κράτους καὶ τοῦ πτωχοῦ αὐτοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἐμβαλωματικῶς ἀνευ ζωῆς καὶ αὐτοδιαθέσεως θὰ φρυτοζωῇ.

Τὸ Πανεπιστήμιον, ὥς τὸ ἀνώτατον πνευματικὸν Ἰδρυμα, ἔχει τριπλοῦν σκοπὸν· α) **ἐπιστημονικόν**· β) **ἐκπαιδευτικὸν (ἐπαγγελματικὸν)** καὶ γ) **ἐθνικόν**. Ὁ πρῶτος ἀποβλέπει εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ἀληθείας, τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς ἐν τῷ βίῳ· ὁ ἐκπαιδευτικὸς εἰς τὴν μεταλαμπάδευσιν τῶν γνώσεων καὶ δὴ διὰ τῆς αὐτενεργείας, τὴν κτήσιν ἠθικῶν ἔξεων, ἰδανικῶν καὶ πεποιθήσεων, ὅφ' ὧν πρέπει νὰ ἐμπνέωνται οἱ μέλλοντες ὁδηγοὶ τῆς κοινωνίας· ὁ δὲ ἐθνικὸς ἀποβλέπει εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ ἰδανικοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως, τὴν ἀπελευθέρωσιν δηλ. τῶν ὑποδοῦλων ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ τὴν ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἄλλων ἐλευθέρων λαῶν δημιουργίαν πανανθρωπίνου πολιτισμοῦ, τῆς Ἑλλάδος πρωτοποροῦσης.

Ὁ πρῶτος σκοπὸς ἐπιτυγχάνεται σήμερον ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ἀλλ' ὅμως παύσει ἀνάγκη πολλαπλασιασμοῦ τόσον τοῦ «φωτωρίου ἐρευνητῶν ἐπιστημόνων», ὅσον καὶ τῶν κέντρων ἐρεῦνης πάσης ἐπιστήμης· ὁ δεῦτερος σκοπός, ὁ ἐκπαιδευτικὸς, δὲν γίνεται πάντοτε ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς πνευματικῆς καὶ σωματικῆς ὑγείας τῶν φοιτητῶν, διότι αἱ μὲν γνώσεις οὐχὶ πάντοτε δι' αὐτενεργείας παρέχονται, αἱ δὲ διακοπαὶ τοῦ θέρους εἶναι μακρόταται· ὁ δὲ τρίτος σκοπός, ἡ μόρφωσις τῶν φοιτητῶν μας εἰς ἠθικὰς προσωπικότητας, ἥκιστα ἐπιτυγχάνεται, διότι ὁ ἐσωτερικὸς βίος τοῦ Πανεπιστημίου δὲν εἶναι ὀργανωμένος. Καὶ αὐτοὶ οἱ ὑπάρχοντες σύλλογοι τῶν φοιτητῶν δὲν βασίζονται ἐπὶ Καταστατικῶν καὶ Νόμων ὀριζόντων τὴν ἐσωτερικὴν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ ζωὴν αὐτῶν, τὰ δικαιώματα καὶ ἰδίᾳ τὰ καθήκοντα αὐτῶν, ἐπαφῇ δὲ φοιτητῶν καὶ Καθηγητῶν καὶ ὁδηγία πρὸς ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν τῶν πρώτων ἀνάπτυξιν, κατὰ κανόνα δὲν ὑπάρχει. Διὸ δὲν σπανίζουσιν αἱ ἀπεργαίαι εἰς τὰ ἑλληνικὰ πανεπιστήμια.

Πρὸς ἐπίτευξιν καὶ τῶν τριῶν τούτων σκοπῶν τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι ἀνάγκη νὰ συνεργασθῇ μετὰ τῆς Κοινωνίας. Καὶ ἂν αὕτη ἀδιαφορῇ διὰ τὸ πανεπιστημιακὸν ἔργον, τὸ Πανεπιστήμιον ὀφείλει ἀπαραιτῶς νὰ τείνῃ φιλικὴν τὴν χεῖρα πρὸς συνεργασίαν μετὰ τῆς Κοινωνίας. Εἶναι ἀνάγκη δὲ τὸ Πανεπιστήμιον νὰ συνενώσῃ τοὺς πολυαρίθμους αὐτοῦ ἀποφοίτους, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ὑποδεικνύωνται ἐκπρόσωποι αὐτῶν διακεκριμένοι, ἵνα συμβάλλωσι καὶ οὗτοι καὶ συνεργάζωνται πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ Πανεπιστημιακοῦ ἔργου.

Οὕτω θὰ δύναται ἀπόφοιτος τοῦ Πανεπιστημίου καὶ εἰς τὴν οἰκονο-

μικρὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Πανεπιστημίου νὰ συντελέσωσι καὶ μέλη Συμβουλευτικοῦ Σώματος, φροντίζοντα διὰ προβλήματα σχετικὰ πρὸς τὴν ἐνημερίαν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ Πανεπιστημίου, νὰ ἀποβῶσι, ὥς τοῦτο γίνεται εἰς πάντα τὰ ἐν Ἑλλάδι Ἀμερικανικὰ Κολλέγια καὶ δὴ περισσότερον εἰς τὰ ἐν Ἀμερικῇ ὑπερχίλια Κολλέγια καὶ Πανεπιστήμια.

40. Αἱ ἐξετάσεις. Κατ' ἔτος γίνεται ἀπώλεια χρόνου δύο περίπου μηνῶν διὰ τὰς εἰσιτηρίους καὶ τὰς τμηματικὰς ἐξετάσεις τοῦ Ὀκτωβρίου. Ὁ πολυτιμότεος οὗτος χρόνος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ κερδηθῇ ἂν αἱ εἰσιτήριοι διεξήγοντο κατὰ Ἰούνιον μῆνα εὐθὺς μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἀπολυτηρίων ἐξετάσεων ἢ καὶ πρὸ αὐτῶν, ὥς ἄλλοτε διέλαβον¹, καὶ ἐλεγχομένης οὐ μόνον τῆς εἰς τὰ γράμματα ἐπιδόσεως τῶν ὑποψηφίων ἀλλὰ καὶ τῆς διαγνώσεως τῆς ὅλης προσωπικότητος τούτων καὶ τῶν προσόντων καὶ ἱκανοτήτων τῶν μελλόντων διδασκάλων τοῦ ἔθνους. Ἡ σημερινὴ κατάστασις δὲν βοηθεῖ παρὰ μόνον τοὺς ἐμπόρους τῆς παιδείας καὶ διευθυντὰς τῶν ἰδιωτικῶν φροντιστηρίων. Αἱ δὲ τμηματικαὶ ἐξετάσεις θὰ ἠδύναντο νὰ γίνωνται καθ' ἑξάμηνον γραπτῶς καὶ δὴ κατὰ τὴν πρώτην ὥραν διδασκαλίας κατὰ τὸ τελευταῖον μάθημα τοῦ ἑξαμήνου.

41. Εἶναι ἀνάγκη ἰδρύσεως δι' ἑκάστην Σχολὴν ἀναγνωστηρίου καὶ βιβλιοθήκης φοιτητῶν, οὕτως ὥστε οὗτοι κατὰ τὰς ὥρας, καθ' ἃς δὲν διδάσκονται, ὑποχρεωτικῶς νὰ εὐρίσκωνται εἰς τὰς οἰκείας ἐν τῷ Σπουδαστηρίῳ θέσεις των, σπουδάζοντες ἐκ τῶν βιβλίων, τὰ ὅποια ἐκ τῶν συγγενῶν Σπουδαστηρίων καὶ Ἑργαστηρίων θὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς τὸ οἰκεῖον Σπουδαστήριον.

42. Εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν πρέπει νὰ γίνῃ διαχωρισμὸς εἰς τρία τμήματα: α) τὸ Φιλοσοφικόν, β) τὸ Φιλολογικόν καὶ γ) τὸ Ἱστορικόν καὶ Ἀρχαιολογικόν, δι' ἑκάστον τῶν ὁποίων πρέπει νὰ συγκεντρωθῶσι αἱ συγγενεῖς χωριστὰ βιβλιοθήκαι, λ.χ. τοῦ Ψυχολογικοῦ Ἑργαστηρίου, τοῦ Ἑργαστηρίου τῆς Παιδαγωγικῆς καὶ τοῦ Φιλοσοφικοῦ Σπουδαστηρίου διὰ τὸ πρῶτον τμήμα.

Εἰς τὸ ἀπώτερον δὲ μέλλον θὰ ἦτο δυνατόν εἰς τὸ νῦν Πειραματικὸν Σχολεῖον νὰ συγκεντρωθῇ τὸ Φιλοσοφικόν τμήμα τῆς Σχολῆς, μεταφερομένου εἰς κατάλληλον πλησίον τῶν Ἀθηνῶν κτίριον τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου, τὸ ὅποιον, ὥς σήμερον λειτουργεῖ, εἶναι ἐν Κλασσικὸν Γυμνάσιον διὰ τὰ τέκνα τῶν προνομιούχων τῆς Ἀθηναϊκῆς κυρίως ἀριστοκρατίας.

1. Βλ. Γ. Σακελλάριου, ἐπιστ. περιοδ. « Προμηθεὺς », ἔτος Β', τευχ. 2ον, σελ. 37.

43. Αἱ ὥραι διδασκαλίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνωσι τὰς 18 ἑβδομαδιαίως περιοριζομένης τῆς ἀκροαματικῆς διδασκαλίας εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις καὶ αὐξανομένων τῶν φροντιστηριακῶν ἐργασιῶν τῇ ἐποπτείᾳ τῶν καθηγητῶν ἢ ὑφηγητῶν, ὑποχρεομένων νὰ παρευρίσκωνται ἐν τοῖς σπουδαστηρίοις καὶ Ἐργαστηρίοις τουλάχιστον τρεῖς (3) ὥρας ἡμερησίως διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον.

44. Ἡ ὕλη τοῦ προγράμματος πρέπει νὰ γίνῃ *ἐξαμηνιαία*, οὕτως ὥστε ἀποτυγχάνων φοιτητῆς τις νὰ μὴ χάνῃ ὀλόκληρον ἔτος. Οὕτω καὶ αἱ περίοδοι τῶν ἐξετάσεων θὰ ἐλαττωθῶσι καὶ ὁ ἀγὼν περὶ αὐτὰς θὰ ἐκλείψῃ.

45. Ὁ αὐξανόμενος κατ' ἔτος ἀριθμὸς τῶν φοιτητῶν ἐπιβάλλει τὴν ἴδρυσιν τρίτου ἢ καὶ τετάρτου Πανεπιστημίου¹. Ἄν τοῦτο δὲν εἴναι ἐφικτόν, εἶναι ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ὀλοκληρώσεως τοῦ κτιριακοῦ συγκροτήματος τοῦ Πανεπιστημίου, τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν καθηγητῶν καὶ ὑφηγητῶν, ὥστε ἐκάστη τάξις νὰ μὴ ἔχῃ περισσοτέρους τῶν 50 φοιτητῶν, καὶ τῆς παροχῆς μέσων καὶ ἀνέσεως πρὸς ἔρευναν καὶ μελέτην εἰς τὰ φυτώρια τῶν ἐπιστημόνων καὶ μελλόντων καθηγητῶν, οἱοὶ εἶναι οἱ ἐπιμεληταὶ Κλινικῶν, Ἐργαστηρίων καὶ οἱ βοηθοὶ Ἐργαστηρίων καὶ Σπουδαστηρίων.

46. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἥθους πνευματικῶν ἀνθρώπων καὶ ἡγετικῶν στελεχῶν τῆς κοινωνίας μετὰ φρονήματος ἐθνικοῦ, ἐπιβάλλει τὴν ὁργάνωσιν τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου τῶν φοιτητῶν ὑπὸ τὴν κατεύθυνσιν καὶ τὴν ὁδηγίαν τῶν καθηγητῶν δι' ἐκάστην τάξιν. Ἡ ὁδηγία αὕτη καὶ κατεύθυνσις τῶν φοιτητῶν εἰς τὴν ὅλην ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διαβίωσιν καὶ ἀπεργίας τῶν φοιτητῶν θὰ προλαμβάνῃ καὶ εἰς τὴν ἐξάγνισιν τῆς Πανεπιστημιακῆς ἀτμοσφαίρας θὰ συντελῇ καὶ τοὺς φοιτητὰς πρὸς τὸν Ἐθνικὸν καὶ ἐπιστημονικὸν σκοπὸν τοῦ Πανεπιστημίου θὰ κατευθύνῃ. Πρὸ 15ετίας ἐγένετο νόμος καὶ συνεστήθησαν ἐπιτροπαὶ ἐκ καθηγητῶν ὁργανώσεως καὶ ἐποπτείας τοῦ ἐσωτερικοῦ βίου τῶν φοιτητῶν. Ὁ νόμος οὗτος ἐκρίθη τότε ἄριστος παρὰ ἐχθρῶν καὶ φίλων πρὸς τὸν εἰσηγητὴν αὐτοῦ. Πλὴν τότε ἐθεωρήθη ὅτι ἀκαίρως οὗτος εἰσέχθη. Σήμερον δέ, καίτοι παρῆλθον 15 ἔτη, δὲν ἡξιώθη καὶ συζητήσεως καὶ βελτιώσεως, ἵνα προσαρμοζόμενος εἰς τὰς σημερινὰς ἀνάγκας καὶ συνθήκας, τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ ὡς ἄνω τριπλοῦ σκοποῦ τῆς Πανεπιστημιακῆς μορφώσεως.

1. Ἐς σημειωθῇ ὅτι ἐν Ν. Κορέᾳ μὲ πληθυσμὸν 22 ἑκατομμυρίων ὑπάρχουν 18 Πανεπιστήμια, ἐν Seoul δέ, τῇ πρωτεύουσῃ, 6 Πανεπιστήμια.

47. Ὁ ὑπερπληθωρισμὸς τῶν γυναικῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἐπιβάλλει τὸν διορισμὸν γυναικὸς *συμβούλου καὶ κοσμήτορος*, γυναικὸς ἀνωτέρας ἀναπύξεως καὶ ἀμέμπτου ἡθους πρὸς ὁδηγίαν καὶ διαφωτισμὸν τοῦ γυναικείου κόσμου τοῦ Πανεπιστημίου διὰ τὴν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ ἑλληνοπρεπῆ καὶ χριστιανικὴν ἀτομικὴν καὶ κοινωνικὴν ζωὴν.

48. Ἡ *πρακτικὴ ἄσκησις τῶν μελλόντων καθηγητῶν καὶ ἐπισημόνων*. Ἡ διδακτικὴ εἶναι θεωρία καὶ τέχνη. Ἡ δὲ τέχνη δὲν διδάσκεται μόνον, ἀλλὰ δι' ἀσκήσεως καὶ πόνου καὶ κατόπιν μακροῦ χρόνου μαθαίνεται. Ὅθεν πρὸς ἀπόκτησιν τῆς τέχνης τοῦ διδάσκειν ὑπὸ τῶν μελλόντων διδασκάλων τοῦ Ἑθνους ἐν τῇ Μέσῃ Ἐκπαιδεύσει εἶναι ἀνάγκη οὐ μόνον παρακολουθήσεως ὑπὸ τῶν τελειοφοίτων τῆς διδασκαλίας διαφόρων καθηγητῶν, εἰς τὸ Πειραματικὸν σχολεῖον ἐπὶ ἐν τοῦλάχιστον ἐξάμηνον, ἀλλὰ καὶ διεξαγωγῆς ὑποδειγματικῶν διδασκαλιῶν ὑπ' αὐτῶν κατὰ τὸ δευτερον ἐξάμηνον ἐνώπιον τῆς ομάδος τῶν καὶ τῶν οἰκείων καθηγητῶν καὶ τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου. Ἡ τοιαύτη ἄσκησις δύναται νὰ γίνεται ἐν ἀνάγκῃ καὶ εἰς ἄλλα πρότυπα σχολεῖα. Μετὰ τὴν ὑποδειγματικὴν δὲ διδασκαλίαν θὰ ἐπακολουθῇ συνεδρία διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ παραστάτος καθηγητοῦ ἢ τοῦ Διευθυντοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ κληθοῦν νὰ ἐκφέρωσι γνώμην καὶ οἱ παραστάτες ἐξ ἐκάστης ομάδος κατὰ τὴν διδασκαλίαν, καὶ ἐν τέλει ὁ διευθύνων τὴν συνεδρίαν θὰ ἐκφέρῃ τὴν τελικὴν κρίσιν.

Εἰς τὴν ἀπονομὴν δὲ τοῦ πτυχίου τῆς *παιδαγωγικῆς καταρτίσεως* ἐνὸς τελειοφοίτου θὰ πρέπῃ νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ γνώμη τοῦ παρακολουθοῦντος καθηγητοῦ καὶ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου καὶ τοῦ καθηγητοῦ τῆς παιδαγωγικῆς. Ταῦτα πάντα ἀπαιτοῦσι τὴν ἐπὶ ἐν εἰσέτι ἔτος μετὰ τὴν λήψιν τοῦ πτυχίου παράτασιν τῶν σπουδῶν τῶν φοιτῶντων εἰς τὰς καθηγητικὰς σχολάς. Παραμοία προπαιδεῖα θὰ γίνεται καὶ τῶν μελλόντων ἀρχαιολόγων καὶ ἱστορικῶν διὰ τῆς ἐπὶ τόπον ἐπισκέψεως ἀρχαιολογικῶν χώρων, ἀναλύσεως τῶν καλλιστευμάτων καὶ ὅσον τὸ δυνατόν γνωριμίας μὲ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ ἀρχαιολογικοὺς τόπους, ἐνθα ἡ Ἑλλὰς ἐδοξάσθη καὶ ὁ πολιτισμὸς τῆς ἡνθησε.

49. Τὸ *διδασκορικὸν δίπλωμα*. Ὅφειλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι, ὥς παρέχεται σήμερον τὸ διδασκορικὸν δίπλωμα, τὰ κριτήρια τῆς ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν ἀπονομὴν τοῦ διπλώματος τούτου, εἶναι λίαν χαμηλά, μολοντόν ὁ νόμος ὀρίζει ὅτι ἡ διατριβὴ δέον νὰ εἶναι ἐπὶ πρωτοτύπου θέματος προάγοντος τὴν ἐπιστήμην. Κατὰ πόσον τινές, ἂν μὴ περισσότεραι τῶν διατριβῶν, εἶναι πρωτότυποι, δύναται πᾶς τις νὰ κρίνῃ. Διὰ ταῦτα φρονῶ ὅτι ἡ διδασκορικὴ διατριβὴ δέον νὰ γίνεται ἐπὶ θέματος πρωτοτύπου παρεχομένου ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ καὶ ἀπαιτοῦντος

τοῦλάχιστον ἐτησίαν ἔρουναν, διεξαγομένην ὑπὸ τὴν συνεχῇ παρακολούθησιν τοῦ καθηγητοῦ, ἀπαραιτήτως δὲ κατοχὴ ὑπὸ τοῦ ὑποψηφίου, παρὰ τὴν ἰδίαν του γλώσσαν, δύο ἢ τοῦλάχιστον μιᾶς ξένης γλώσσης.

50. Τὸ Πανεπιστήμιόν μας εἶναι καιρὸς νὰ ἀποκτήσῃ τὸ Τυπογραφεῖόν του καὶ πρὸς ἔκδοσιν τῶν ἐντύπων τῶν σχολῶν καὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Πανεπιστημίου καὶ οἰκονομίαν ἀρκετῶν χιλιάδων κατ' ἔτος καὶ πρὸς εὔρεσιν ἐργασίας διὰ πολλοὺς, πτωχοὺς φοιτητάς μας καὶ πρὸς ἔκδοσιν τῶν βιβλίων τῶν καθηγητῶν καὶ τῶν ἀπαραιτήτων ἐγγράφων ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν γονέων τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν ἀποφοίτων.

51. Ὡσαύτως δέον νὰ ἀποκτήσῃ τὸ Πανεπιστήμιον τὸ Πανεπιστημιακὸν του βιβλιοπωλεῖον, ἐπωφελὲς διὰ τοὺς φοιτητάς καὶ διὰ τοὺς καθηγητάς.

52. Τὸ Πανεπιστήμιον στερεῖται ἐνὸς ταχυδρομικοῦ γραφείου πρὸς διευκόλυνσιν τῶν 6.000 φοιτητῶν, τῶν καθηγητῶν του καὶ τῶν ὑπαλλήλων του. Πρὸ τριετίας αἱ ἀνάγκαι αὗται ὑπεδείχθησαν εἰς τὴν Σύγκλητον, ὑπὸ τοῦ γράφοντος, ἔξευρέθη δ' ἐπίσης ὁ κατάλληλος χώρος πρὸς τοποθέτησιν καὶ τῶν τριῶν ὡς ἄνω ἰδρυμάτων, ἐπροθυμοποιήθη τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Συγκοινωνίας νὰ βοηθήσῃ εἰς τὴν ἐγκατάστασίν των, πλὴν οὐδὲν ὑπὸ τῶν ὑπευθύνων διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἐγένετο.

53. Τέλος, ἵνα λειτουργῇ εὐρύθμως καὶ πλήρως τὸ Πανεπιστήμιον, ἀναγκαῖον εἶναι ὁ πρύτανις νὰ ἐκλέγεται ἐπὶ τριετεί τοῦλάχιστον θητεία, αὐξηθῶσι δὲ τὰ δικαιώματά του καὶ μὴ παραμένη ὡς σήμερον, μόνον *Primus inter pares*.

Ταῦτα εἶναι τὰ κυριώτατα τῶν προβλημάτων τῆς Παιδείας, ἅτινα χρῆζουσιν ἀμέσῳ λύσεως. Ἐναπομένουσι πρὸς ἐξέτασιν τὰ προβλήματα τῆς ἐπιμορφώσεως τῶν ἐνηλίκων, τοῦ προγράμματος καὶ ἄλλα ἀνήκοντα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου καὶ τοῦ Διδακτικοῦ προσωπικοῦ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ